

תוכן העניינים

תוכן העניינים	עמוד 1
פרסומים שיצאו לאור בתקופה שהחל מ 1 בינואר 2019 ועד 31 בדצמבר 2021	עמוד 3
צילום עמוד שער	עמודים 5, 22, 39, 54
צילום עמוד בו מופיע שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית והוציאה לאור ובעל הזכויות הבלעדי	עמודים 6, 23, 40, 55
צילום עמוד תוכן העניינים	עמודים 9-14, 26-31, 43-46, 58-65
צילום עמוד מתוך הספר, בו מופיעים שמות המחברים (החוקרים) שעבדו על הפרסום	עמודים 6, 23, 40, 55
צילום חמישה עמודים מתוך הספר	עמודים 17-21, 34-38, 49-53, 68-72
פירוט נרחב של התוכן המפורט לכל פרסום	עמודים 9-14, 26-31, 43-46, 58-65
פירוט תרומתו למחקר התורני ולציבור הלומדים	עמודים 7-8, 24-25, 41-42, 56-57
פירוט עבודת המכון בהקשר לכל פרסום	עמודים 7-8

תוכנית פעילות על 3 השנים שקדמו לשנת ההערכה *

החל מ 1 בינואר 2019 ועד 31 בדצמבר 2021

(* בהתאם ל'תיקון רוחב להקדמת שנת ההערכה' (מבחנים לחלוקת כספי תמיכות של משרד התרבות והספורט במוסדות תרבות לשנת התמיכות 2024) שמקדם משרד התרבות בימים אלה

1. פרטו את הפרסומים / מאגרי מידע / אמצעים יישומיים וכו' שהוצאו לאור על ידכם בשנים האמורות מעלה.
2. יש לציין פעילות מחקרית שיצאה לאור ע"י המכון בלבד (שם המכון מופיע על הפרסום כמוציא לאור וכבעל הזכויות הבלעדיות).
3. לגבי הטור בו אתם מתבקשים לציין את שמות החוקרים שעבדו על המחקרים:
 - א. חובה לציין פעילות מחקרית שהתבצעה ע"י חוקרי המכון בלבד. יודגש, כי בשאלון זה יש לרשום גם שמות חוקרי המכון המופיעים על הפרסום שיצא לאור, אף אם אינם עובדים במכון כיום (- נא לציין כוכבית (*) ליד שמם).
 - ב. חובה לציין שם מלא (משפחה ופרטי) של כל החוקרים ע"פ סדר הא'-ב'.
 - ג. **שמות החוקרים המופיעים בשאלון זה – חייבים להופיע גם בפרסום עצמו.** חייבת להיות התאמה מוחלטת בין שמות החוקרים המופיעים בשאלון, לבין שמות החוקרים בפרסומים.
 - ד. אין להוסיף תארים כלשהם לשמות החוקרים באף אחד מן השאלונים השונים (על מנת למנוע פגיעה בכבודם של החוקרים, בבותרות הטבלאות המתייחסות לשמות החוקרים מופיע התואר 'רבנים', המתייחס לכלל החוקרים הרשומים בטבלה).
4. חובה למלא מספר קטלוגי של הספר כפי שמופיע בספריה הלאומית.
5. חובה למלא תאריך מדויק של הוצאה לאור של הפרסומים המוזכרים: חודש ושנה עבריים ולועזיים. **סדר רשימת הפרסומים יהיה מהתאריך המאוחר ביותר של יציאתם לאור – לתאריך המוקדם ביותר של יציאתם לאור.**
6. ניתן כמובן להוסיף שורות לטבלאות, בעת הצורך, אך אין לשנות את מבנה הטבלה!
7. יש למלא את הטבלה ונספחיה באופן מדויק, מקצועי ומפורט, ולחתום בסופה, במקום המיועד לכך (סוף עמוד 3)!

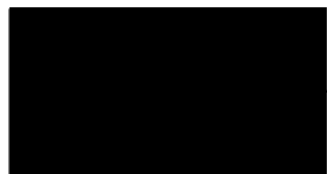
פרסומים שיצאו לאור בתקופה שהחל מ 1 בינואר 2019 ועד 31 בדצמבר 2021

[illegible]

חובה לצרף לכל פרסום המופיע בטבלה את המסמכים הבאים; יש לסמן ✓ במשבצות הבאות:

- ☐ צילום עמוד שער.
- ☐ צילום עמוד בו מופיע שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית והוציאה לאור ובעל הזכויות הבלעדי.
- ☐ צילום עמוד תוכן העניינים.
- ☐ צילום עמוד מתוך הספר, בו מופיעים שמות המחברים (החוקרים) שעבדו על הפרסום.
- ☐ צילום **חמישה** עמודים מתוך הספר.
- ☐ פירוט נרחב של התוכן המפורט לכל פרסום.
- ☐ פירוט תחומתו למחקר התורני ולציבור הלומדים. - על פי תכתובת שלנו עם הגב' ציפי גולדברג מצורף עמודים מתוך הספר תחת הכותרת מבנה הספר בהם מפורט התרומה למחקר התורני ולציבור הלומדים
- ☐ פירוט עבודת המכון בהקשר לכל פרסום (עבודה מקורית, עצמאית, פילולוגית, פענוח וחקר כתב יד, חשיפת מקורות, ההדרה וביאורים). - מצורף עמודים מתוך הספר תחת הכותרת מבנה הספר בהם מפורט התרומה למחקר התורני ולציבור הלומדים

הריני מצהיר בזאת על נכונות הפרטים שמולאו בטבלה, ועל ציחוף כל הנספחים המבוקשים

חתימת מנהל המכון

שם מנהל המכון משה קורנוויץ

הלכה למעשה

• חנוכה ופורים •

מדריך הלכתי
לאור פסקי רבותינו נשיאנו
ומנהגי חב"ד

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

עריכה

הרב ישראל מעטוף

ריכוז מערכת

הרב שניאור זלמן ברנשטיין

הרב שמואל מקמל

כתיבה וליקוט

הרב יוסף יצחק בקשי

הרב מאיר רוזנבלט

הרב לוי יצחק שפרינצר

כתיבת הקדמות

הרב שמואל מקמל

הגהה לשונית

הרב מנחם מענדל הלפרין

הגהה הלכתית

הגה"ח הרב מיכאל אבישיר

הגה"ח הרב שלמה זלמן לבקיבקר

הגה"ח הרב יעקב סינאווי

הגה"ח הרב משה קורנוויץ

הגה"ח הרב חיים קיז'נר

ניהול פרויקט

הרב שניאור גורפינקל

עיצוב כריכה ושערים

קווי מתאר | 054.8429448

עימוד

מענדי לרנר

לשכת ההלכה

סמס לרב: 055-7081737

קו לרב: 077-2251770

אתר: smslarav.co.il

כל הזכויות שמורות

אין לצלם או להעתיק קטעים/חלקים מהספר
ללא רשות בכתב מהמוציא לאור

הערות והארות ניתן לשלוח למייל:

office@smslarav.co.il

י"ל/ע"י

מכון הלכה חב"ד (ע"ר)

מבנה הספר

הספר נכתב במתכונת ייחודית, המאפשרת ללומד להגיע לידי מיצוי לימוד הלכות החג באופן יסודי. מבנה הספר כולל בתוכו כמה חלקים שונים המרכיבים ביחד תמונה שלימה ומקיפה, המביאה את הלומד לידי ידיעה בהירה ביסודות ההלכה וטעמי המנהגים, ולהתמצאות רחבה בפרטי ההלכה.

להלן יוצג מבנה הספר ותוכנו:

הלכות ומנהגים

בהלכות חנוכה ופורים יש פרטים הלכתיים רבים הנוגעים לעצם מצוות החג, ונוסף על כך רבו המנהגים במועדים אלו ובשאר התאריכים המיוחדים שבתקופה זו בשנה. בידיעת ההלכות והמנהגים כראוי, ניתן לקיים את מצוות החגים כהלכתן כ"מהדרין מן המהדרין". כך המעיין ימצא אפוא ליקוט מסודר הכתוב בצורה מפורטת וברורה, החל מימי חודש כסלו ומנהגיו, ימי החנוכה, מנהגי חודש טבת הכוללים את דיני עשרה בטבת ו"ליל ניטל", מנהגי חודש שבט וחמשה עשר בו, ימי חודש אדר בשנה פשוטה ומעוברת, ימי הפורים דיניו ומנהגיו, ועד לסיום חודש אדר.

הקדמות להלכות

עבודה גדולה וייחודית נעשתה בספר זה, והיא ההקדמות להלכות. דרכם של ספרי ה'ליקוטים' להביא את ההלכות הנצרכות והדברים הנוגעים למעשה. אך כבר אמרו רבותינו "לעולם ישלש אדם שנותיו . . . שליש במשנה ושלש בתלמוד"¹. היינו, שאין להסתפק בלימוד ה'משנה' – ההלכה, אלא יש ללמוד את 'התלמוד' – שהם טעמי ההלכות. כך ניתן להבין היטב את ההלכה, לזכור אותה, ולהתנהג לפי הדרכותיה כראוי.

לשם מטרה זו, נכתבה הקדמה מפורטת לפני כל חג, המסבירה את

(1) קידושין ל, א. והובא להלכה – רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"א-יב. טוש"ע יו"ד סרמ"ו ס"ד. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב, ושם: "כי אם אינו יודע טעמי ההלכות אינו מבין גופי ההלכות לאשורן".

יסודות ההלכה, ביאורי המצווה בתורה שבעל פה, עד לספרי הפוסקים האחרונים. וכמובן, ביאורי רבותינו נשיאינו בעניינים אלו.

אף שדרכו של אדם לחפש את מבוקשו ללא מאמץ, ובאם ניתן להגיע למטרה בדרך קלה, הרי שכך אדם יבחר את דרכו. במקרה דנן, מומלץ ביותר לכל מי שנוטל את הספר ללמוד בו – לעבור ביסודיות על ההקדמות ללימוד ההלכות. לימוד זה ייתן טעם וחיות מיוחדת בכל קיום הלכות החג, ויאפשר ללומד להסביר את טעמי ההלכות לבני ביתו ולילדיו הקטנים – דבר שיגביר את שמירת החג בהידור בביתו ובמשפחתו – כרצון ה' יתברך. וכבר העידו רבים, ובראשם רבנים ושלוחים, על החיות המיוחדת שהוסיפו ההקדמות של סדרת "הלכה למעשה", ללימוד ההלכות בקרב בני קהילותיהם.

שאלות ותשובות

במהלך הספר צוינו מקורות ההלכה בתמצית. כדרכה של תורה, ישנן הלכות אשר לא נפסקו באופן ברור בספרי ההלכה הקדמונים – ויש לברר מתוך הכתובים ולהסיק את מסקנת ההלכה. בהלכות מעין אלו ישנם דיונים ובירורים ארוכים, על מנת להגיע למסקנת ההלכה הנכונה בסייעתא דשמיא. אך למען ירוץ הקורא בספר, בחרנו שלא להביא בגוף הספר את הדיונים והפולפולים שישנם בהלכות שונות. תמורת זאת, הבאנו את סיכומי של הדיון במדור מיוחד בסוף הספר. חלק זה נערך בצורת שאלות ותשובות עם פיענוח מראי המקומות, וזאת בכדי להקל על המעיין ללמוד תשובות אלו בצורה ברורה, כשלצד בירור מעמיק תבוא המסקנה. במקרה שיש בו דיון ובירור הלכתי – צוין בהערה 'ראה בשאלות ותשובות'. כך יוכל הלומד לעיין כשעתותיו בידו, בדיון ההלכתי שסביב ההלכה ובמקורותיה.

קביעות שנים

קביעות ימי חג ומועד משתנה משנה לחברתה. פרטים רבים מהלכות החג קשורים ביום בשבוע בו חל החג, וישנן הדרכות מיוחדות בהתאם לקביעות המסוימת.

על כן, ייחדנו בספר זה פרקים וסעיפים העוסקים בהוראת ההנהגה לשנים אלו. דבר המסייע לידיעת ההלכה בזמנים אלו באופן הברור ושווה לכל נפש.

תוכן ענינים

חנוכה

25.....	פתיחה
חודש כסלו - "חודש הגאולה" 25 / יום הבהיר ראש חודש כסלו 26 / ט' בכסלו 26 / יום הבהיר יו"ד כסלו 27 / יום הבהיר יו"ד כסלו 27 / חג הגאולה י"ט-כ כסלו - 'חג החגים' 28 / חלוקת הש"ס ביי"ט כסלו 30 / כ"ז בכסלו נר ג' דחנוכה 31 / כ"ט כסלו נר ה' דחנוכה 31 / הלכות חנוכה 31 / סיפור נס חנוכה 31 / ועל הניסים 37 / הלל שלם 37 / קריאת התורה 38 / סעודות הודיה בחנוכה 38 / אכילת מאכלי חלב ומאכלים העשויים בשמן 39 / הדלקת הנרות 40 / הברכות 44 / ההדלקה 45 / הנרות הללו 48 / חיובן של הנשים במצוה 50 / נרות בית הכנסת 51 / מבצע חנוכה 52 / דמי חנוכה 53 / הוספה בצדקה 56 / חנוכה - חג של חינוך 56 / זאת חנוכה 57	
59.....	פרק א מנהגי חודש כסלו - "חודש הגאולה"
יום הבהיר ראש חודש כסלו 59 / ט' בכסלו 59 / יום הבהיר יו"ד כסלו 60 / יום הבהיר יו"ד כסלו 60 / חג הגאולה י"ט-כ' כסלו - 'חג החגים' 61 /	
64.....	פרק ב החנוכיה והנרות
החנוכיה 64 / השמן 65 / שיעור השמן 66 / הפתילות 66 / השמש 67 / שאריות השמן והפתילות 68 /	
69.....	פרק ג דברים האסורים לפני הדלקת הנרות
מלאכה 69 / אכילה 69 / לימוד 70 / שומר 70 / שינה 70 /	
71.....	פרק ד הדלקת הנרות
זמן ההדלקה 71 / ההדלקה והברכות 73 / מקום ההדלקה 77 / מקום ההדלקה בבית 80 / המדליקים 82 /	

פרק ה	אחרי ההדלקה.....85
	שימוש בנר חנוכה 85 / נר שכבה 87 / עשיית מלאכה בזמן שהנרות דולקים 87 /
פרק ו	נרות בית הכנסת ומבצע חנוכה.....89
	נרות בית הכנסת 89 / הדלקה במקומות ציבוריים 92 / מבצע חנוכה 95 /
פרק ז	תפילות חנוכה.....96
	הלל 97 / קריאת התורה 98 / ראש חודש טבת 100 /
פרק ח	שבת חנוכה.....102
	שנים מקרא 102 / נר חנוכה בערב שבת 102 / ניגון הנרות הללו 104 / ברכת המזון 105 / התפלה בשבת חנוכה 105 / סדר התפלה בשבת ראש חודש 107 / מוצאי שבת 109 /
פרק ט	מנהגי חנוכה.....110
	דמי חנוכה 110 / כינוסי ילדים 112 / הליכה לבית החיים 113 / ימי הגאולה 113 /
פרק י	סעודות חנוכה.....114
	מאכלי חלב 114 / מאכלים עשויים בשמן 115 / ברכת המזון 115 /

חודש טבת

פרק יא	חודש טבת.....119
	יום הבהיר ה' טבת 119 / כ' בטבת 120 / כ"ד בטבת 121 /
פרק יב	עשרה בטבת.....122
	החייבים בתענית 123 / תפילת שחרית 123 / צדקה 125 / תפילת מנחה 125 / דברי כיבושין 126 / עשרה בטבת החל בערב שבת קודש 126 /
פרק יג	ליל ניטל.....128

חודש שבט

- פתיחה** 133
- חמשה עשר בשבט 133 /
- פרק יד** **י' שבט** 135
- שבת ההכנה ליום הבהיר יו"ד בשבט 135 / יום הבהיר יו"ד בשבט 135 /
- פרק טו** **שבת שירה** 138
- פרק טז** **חמשה עשר בשבט** 140
- מנהג אכילת פירות בחמשה עשר בשבט 141 /

פורים

- פתיחה** 145
- ארבע פרשיות 145 / חודש אדר 147 / חודש העיבור 149 / פורים קטן 151 / ז' באדר 152 / תענית אסתר 154 / זכר למחצית השקל 155 / נס פורים 156 / קביעת זמן חג הפורים וההבדל בין ערים פרוזות ומוקפות 159 / פרוז בן יומו ומוקף בן יומו 163 / פורים המשולש 163 / הלל בפורים, אמירת "ועל הניסים", קריאת התורה וקדושת היום 165 / מקרא מגילה 167 / מנהגים בקריאת המגילה 169 / מחיית המן 170 / לאחר הקריאה 171 / משלוח מנות 172 / מתנות לאביונים 173 / משתה ושמחה 174 / "עד דלא ידע" 175 / קרעפכין 176 / "המן טאשן" ("כיסני המן") 177 / תחפושות 177 / מבצע פורים 178 /
- פרק יז** **ארבע פרשיות** 179
- פרשת שקלים 180 / פרשת זכור 181 / פרשת פרה 183 / פרשת החודש 184 / ראש חודש שחל בשבת 185 /
- פרק יח** **חודש אדר** 187
- מרבית בשמחה 187 / ז' אדר 188 / כ"ה אדר 188 / שנה מעוברת 189 / פורים קטן 190 /

פרק יט	תענית אסתר ומחצית השקל 192
	מחצית השקל 193 / תפילת מנחה 195 / זמן סיום התענית 195 /
פרק כ	ערים המוקפות וערי הפרזות 196
	ערים המוקפות חומה, והסמוכות אליהן 196 / ערי הספיקות 196 / ערי הפרזות 198 / העובר ממקום למקום 198 / הנמצא במקום שאינו מיושב 202 / יחיד שדינו שונה מדין הציבור 202 /
פרק כא	תפילות יום הפורים 204
	ועל הניסים 204 / תפילת ערבית 205 / תפילת שחרית 206 / תפילת מנחה 208 /
פרק כב	הנהגות יום הפורים 209
	אכילה 209 / ברכת המזון 210 / שמחת וכבוד היום 211 / תחפושות והצגות 212 / עשיית מלאכה 214 / אָבֵל בימי השבעה 217 / לתושבי ירושלים 217 / שלושים יום לפני פסח 218 /
פרק כג	המגילה 219
	דיני הכתיבה 219 / הקריאה מתוך המגילה 220 / דינים כלליים במגילה 221 /
פרק כד	קריאת המגילה 223
	החייבים בקריאה 223 / זמן הקריאה 225 / דברים האסורים לפני הקריאה 226 / מקום הקריאה 228 / בעל הקורא 229 / המגילה בעת הקריאה 231 / ברכות המגילה 232 / הפסק בדיבור 234 / הקריאה 235 / הכאת המן 242 / לאחר הקריאה 243 /
פרק כה	משלוח מנות 245
	זמן המצוה 246 / אופן השליחה 247 / המקבל 248 / המנות 250 /
פרק כו	מתנות לאביונים 252
	זמן המצוה 253 / המתנה 254 / המקבל 255 /
פרק כז	סעודת פורים 258

פרק כח מבצע פורים.....262

ההכנות למבצע / 262 מבצע פורים / 263 / אופן הפעולה / 263 /
ברכות קריאת המגילה / 264 / קריאת המגילה / 265 / משלוח
מנות / 266 / מתנות לאביונים / 267 / סעודת פורים / 268 / לאחר
פורים / 268

פרק כט פורים שחל ביום ראשון.....269

תענית אסתר / 269 / הכנות לפורים / 269 / תפילות השבת / 270 /
מוצאי שבת - ליל פורים / 270

פרק ל שושן פורים.....272

בירושלים / 272 / בערי הפרזות / 272

פרק לא פורים שחל ביום שישי - פורים משולש.....274

בערי הפרזות / 274 / בירושלים / 277 / סדר הימים למעשה / 279 /
בערי הספיקות / 279

הוספות

פרק לב ברכת שהחיינו על פירות.....283

פרק לג קדימה בברכות.....285

דיני קדימה במאכלים שברכתם שווה / 287 / שלם / 289 / חביב / 290 /
גדול לעומת נקי / 290 / שבעת המינים / 290 / קדימת שבעת המינים
לעומת שלם, גדול, חשוב או חביב / 291 / קדימה במיני דגן / 292 /
דיני קדימה במאכלים שאין ברכתם שווה / 292 / סדר הברכות / 292 /
פת / 294 / שבעת המינים / 296 / זית לעומת מיני דגן או יין / 296 / חטה
ושעורה / 297

פרק לד תולעים בפירות.....299

בדיקת הפירות / 299 / נקיון פירות וירקות למעשה / 301

פרק לה מדיני מצוות התלויות בארץ באילנות.....304

תרומות ומעשרות / 304 / ערלה / 308 / שמיטה / 310

פרק לו	מזג אויר סוער בשבת	313
	גשם בשבת 313 / שלג בשבת 314 / הפסקת חשמל בשבת 315 / שימוש באש בשבת 316	

תרשימים מסכמים

א. קיצור דיני הדלקת נר חנוכה	319
ב. קיצור הלכות השכיחות למבצע חנוכה	320
ג. דיני ברכות ברקים ורעמים וברכת הקשת	322
ד. ברכה מעין שלוש	323
ה. עיקרי דיני מצוות ומנהגי פורים הנוגעים הלכה למעשה	328...
ו. עיקרי הדינים השכיחים מתענית אסתר עד שושן פורים	330...
שאלות ותשובות	334
מפתחות	363
מגילת אסתר	388

פתיחה

ארבע פרשיות

תקנו חכמים¹ לקרוא ארבע פרשיות² בשבתות שבחודש אדר³. בשבתות אלו מוציאים שני ספרי תורה, בראשון קוראים שבעה עולים בפרשת השבוע, ובשני קוראים למפטיר את הפרשה המיוחדת. וכיוון שההפטרה צריכה לעסוק בענין האחרון בו קראו בתורה⁴, לכן בשבתות אלה ההפטרה עוסקת בענין הקשור לאותן הפרשיות שנקראו בספר השני, ולא בפרשת השבוע שנקראה בספר הראשון.

[דיני ומנהגי קריאות אלו – להלן פרק י"ז].

בשבת הראשונה קוראים פרשת "שקלים"⁵. – כיוון שמחודש ניסן היו

(1) אנשי כנסת הגדולה (שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ב סי"ג).

(2) מגילה כט, א ואילך. טושו"ע ונ"כ או"ח סתרפ"ה.

ומבאר הרבי (לקו"ש ח"א ע' 219 ואילך) שהטעם לסדר הפרשיות הוא לא רק מצד הזמנים שלהם, אלא גם מצד ענינם: שכן, בזכות שנתנו בני ישראל מחצית השקל, היתה מפלת המן (מגילה יג, ב). כך שזה שישראל הקדימו שקליהם, הביא להנס דפורים, שהתחלתו, בזכירה, בהקריאה דפ' זכור. ולאחרי הגאולה דפורים באים להגאולה דפסח, שהיא גאולה שלימה, וההכנה לזה היא פ' פרה ופ' החודש. ואיתא בירושלמי (מגילה פ"ג ה"ה): "בדין הוא שתקדום החודש לפרה", כיון שפרשת החודש נאמרה – וענינה הוא – באחד בניסן, ושריפת הפרה היתה בשני בניסן, שהרי שריפת הפרה לא היתה יכולה להיות קודם הקמת המשכן. אלא שבגלל שפרשת פרה היא "טהרתן של כל ישראל", מקדימין לקרות פרשת פרה. והטעם להקדמת הטהרה לפרשת החודש: שכשם שבשביל הגאולה בפועל צריך להיות טהרה בפועל, "וזרקתי עליכם מים טהורים" – כך גם בשביל הגאולה בכוח צריך להיות טהרה בכוח.

ומכאן ההוראה, שכיון שטהרה אמיתית תהיה רק בביאת המשיח, עלולים לחשוב שאפשר להסתמך לגמרי על משיח ועתה אין צורך לעשות דבר. על כך היא ההוראה מקריאת פרשת פרה: כדי לבוא לידי טהרה וגאולה בפועל ובשלימות – יש צורך תחילה בהכנה. יש לעסוק בענין הטהרה ככל האפשרי, לטהר את עצמו מפני "אבי אבות הטומאה", כמאמר רז"ל "כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת" (מנחות קי, א (וראה במדבר יט, ט וחולין יא, א שפרה אדומה נקראת "חטאת")), ובמילא נפטרים מאבדות ותולדות הטומאה, ודבר זה יביא את הטהרה והגאולה בפועל, בביאת משיח צדקנו בב"א.

(3) למעט פ' שקלים שנקראת בד"כ בשבת שלפני ר"ח אדר, ופרשת החודש שנקראת לפעמים בר"ח ניסן (כשחל בשבת).

(4) ראה ב"י לטווא"ח (ועד"ז בשו"ע אדה"ז) סרפ"ג (מתוד"ה כיון – מגילה כג, א): א"כ יהא צריך למפטיר בדסליק מיני.

(5) שמות ל, יא-טז.

צריכים להתחיל לקנות את הקרבנות מהתרומה החדשה, היו משמיעים באדר על השקלים ומזכירים לכל אחד מישראל לתרום את מחצית השקל השנתית, וממחציות אלו היו קונים את קרבנות הציבור. לכן תקנו לקרוא בראש חודש אדר או בסמיכות אליו את פרשת שקלים.

הפרשה השנייה: "זכור"⁶. בה מקיימים את מצות התורה לזכור את אשר עשה עמלק⁷. ותקנו לקרוא לפני פורים, כדי לסמוך את מצות זכירת עמלק לפורים, הקשור עם מפלת המן שהיה מזרע עמלק.

הפרשה השלישית "פרה"⁸, בה מצווה התורה על ההיטהרות מן הטומאה, המחוייבת לפני העלייה לבית המקדש להקרבת הקרבנות. ותקנו לקרוא לקראת חודש ניסן, כדי להתכונן ולהיטהר להקרבת קרבן הפסח⁹. נחלקו הפוסקים האם חובת קריאה זו הינה מן התורה או מדרבנן¹⁰.

כשחל ראש חודש אדר בשבת, מוציאים שלושה ספרים: באחד קורא (ששה עולים) פרשת השבוע, ובשני של ראש חודש, ובשלישי קורא מפטיר בפרשת שקלים – טושי"ע ונ"כ או"ח סתרפ"ה ס"א; וכשחל ראש חודש אדר הסמוך לניסן בתוך ימי השבוע, ואפילו בערב שבת – מקדימים לקרוא פרשת שקלים בשבת שלפניו, ומפסיקים בשניה כדי שתהא פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים מלפניה (שם ס"ה).
(6) דברים כה, יזיט.

וראה ספר המנהגים ע' 72: בקריאת פרשת זכור (ופרשת תצא) – וכן בקריאת פורים (ופרשת בשלח): "זכר עמלק" בצירי או בסגול – יש בזה מנהגים שונים, ולא שמעתי הוראה בזה. לכאורה נכון לקרות שניהם, ובפרשת זכור (ופרשת תצא) להקדים 'זכר' בצירי ואחר-כך 'זכר' בסגול, ובקריאת פורים (ופרשת בשלח) להקדים 'זכר' בסגול ואחר-כך 'זכר' בצירי. וראה בהערה שם, ומסיים (ע' 73): והעיקר כפתגם בעהמ"ס תורת חסד – הובא בקצות השולחן [בהערות שבסוף ח"ג (עד, א)]: "זכר" (בסגול) "זכר" (בצירי) אבי גוט אבמעקען (= "זכר" (בסגול), "זכר" (בצירי), העיקר הוא למחותו היטב). וראה סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 310 הערה 31.

(7) ראה לבוש או"ח סתרפ"ה ס"ב: "אף על פי שאם היא דאורייתא, אין בה טעם למה קבעה בשבת זו, ואדרבה בחדש אייר היה לנו לקבעה, שכן היתה מלחמת עמלק בהיותם ברפידים. ואפשר שמן התורה לא נצטוונו לעשות בשבת זו, אלא מצות עשה היתה לעשותה באחד מן שבתות השנה באיזה שירצו. . אלא שבימי מרדכי ובית דינו קבעוה לסמכה בכל שנה למעשה המן שהיה מזרעו". וראה שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ב סט"ז: "שפרשת זכור היא חובה מן התורה שישמענה כל אדם מישראל". לקו"ש חכ"א ע' 190 הערה 1. סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 341 הערה 3. [דיני ומנהגי קריאה זו – להלן פרק יז סעיפים טו"ל].

(8) במדבר יט, א"כב.

(9) ראה רש"י מגילה כט, א ד"ה פרה אדומה: "להזהיר את ישראל לטהר שיעשו פסחיהן בטהרה".

(10) ראה שו"ע סקמ"ו ס"ב. סתרפ"ה ס"ז. באר היטב סתרפ"ה סק"ב. וראה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 341.

ולהעיר שבוש"ע אדה"ז סרפ"ב סט"ז כ' רק שפרשת זכור היא חובה מן התורה שישמענה כל אדם מישראל.

פרק יז

ארבע פרשיות

א. בארבע שבתות בתקופת חודש אדר – כפי שיפורט להלן – תקנו חז"ל לקרוא קריאה מיוחדת בנוסף לקריאת פרשת השבוע, והן ארבע הפרשיות: פרשת שקלים, פרשת זכור, פרשת פרה ופרשת החודש¹.

ב. בשנה מעוברת קוראים את ארבע הפרשיות באדר שני².

ג. כשקוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערבי שבתות אלו, אין צריך לקרוא הקריאה של ארבע הפרשיות³, אלא את פרשת השבוע בלבד; אך יש לקרוא את שתי ההפטרות – הן הפטרת פרשת השבוע (למרות שאינה נקראת בציבור בשנה זו) והן ההפטרה המיוחדת לאותה שבת⁴.

ד. נשים אינן נוהגות לבוא במיוחד כדי לשמוע קריאת פרשיות אלו, מלבד פרשת 'זכור' – ראה להלן סעיף יט.

ה. למנהגנו אומרים בשבתות אלו 'אב הרחמים' ו'צדקתך' כבכל שבת (אלא אם כן יש סיבה אחרת שלא לומר – ראש חודש וכדומה)⁵.

ו. סדר הקריאה: מוציאים שני ספרי תורה. בספר תורה הראשון קוראים שבעה קרואים בפרשת השבוע.

(1) מגילה כט, א במשנה. שו"ע סתרפ"ה.

וראה לעיל בפתיחה.

(2) שו"ע שם.

(3) ע"פ שו"ע אדה"ז סרפ"ה ס"ט, שבערב יו"ט א"צ לקרוא הקריאה דיו"ט, שהרי קורא

פרשה זו בשבתה.

(4) ספר המנהגים ע' 25.

ואם אותה שבת היא גם שבת ראש חודש או ערב ראש חודש – קוראים, בנוסף, גם את ההפטרה של ראש חודש או ערב ראש חודש (לפי אותו עקרון; ומ"ש בספר המנהגים שם "שתי ההפטרות" מתייחס למקרה הנפוץ יותר, ולא בא לשלול שלוש הפטרות. בהתקשרות גליון תתסו הערה 2 לא פ"י כך, ודבריו צ"ע).

(5) דלא כמשנ"ב סתרפ"ה סקי"ח.

אחרי עליית השביעי – לפני הקדיש – מניחים את ספר התורה השני על שולחן הקריאה⁶. אומרים חצי קדיש. מגביהים את הספר הראשון כאשר הספר השני מונח על שולחן הקריאה. לא יפתחו את הספר השני ולא יסירו את המפה עד שיגללו את הראשון⁷.

ז. בספר תורה השני עולה המפטיר וקורא את הקריאה המיוחדת.

ח. בבית כנסת שיש בו רק ספר תורה אחד – אחר סיום קריאת פרשת השבוע אומרים חצי קדיש, ולאחר מכן גוללים למקום הקריאה של המפטיר.

מגביהים את ספר התורה רק פעם אחת – אחרי המפטיר⁸.

ט. בשבתות אלו לא קוראים בציבור את ההפטרה של פרשת השבוע, אלא הפטרה מיוחדת הקשורה לקריאה הנוספת, כדלקמן.

פרשת שקלים

י. זמנה: כאשר ראש חודש אדר חל בשבת, קוראים פרשת 'שקלים' בשבת ראש חודש⁹. כאשר חל ראש חודש בימות החול קוראים את פרשת שקלים בשבת שלפני ראש חודש¹⁰.

יא. בשנה מעוברת קוראים את פרשת שקלים בראש חודש אדר שני או בשבת מברכים אדר שני.

יב. הקריאה: קוראים מתחילת פרשת כי תשא עד "לכפר על נפשותיכם" (שמות פרק ל, יא-טז).

יג. ההפטרה: מפטירים בענין תרומת השקלים לבדק הבית בבית המקדש¹¹, במלכים ב' (פרק י"א פסוק י"ז – "ויכרות יהודע" – עד פרק י"ב פסוק י"ז).

(6) מ"א סקמ"ז סק"ב. שערי אפרים שער י ס"ב.

(7) שו"ע סקמ"ז ס"ח.

(8) ראה זרע יעקב (זאלאזניק) סי' קלד.

(9) שו"ע סתרפ"ה ס"א.

(10) שם ס"ה.

(11) שו"ע סתרפ"ה ס"א.

יד. אם שבת זו היא ערב ראש חודש (כ"ט שבט, או כ"ט אדר א'), מוסיפים לאחר סיום ההפטרה – לפני הברכות – פסוק ראשון ואחרון של הפטרת 'מחר חודש'¹².

אם שבת זו היא ראש חודש – ראה להלן סעיפים מא-מה.

פרשת זכור

טו. זמנה: בשבת שלפני פורים קוראים פרשת 'זכור'.

טז. גם כאשר ט"ו אדר (פורים דמוקפין) חל בשבת, קריאת פרשת זכור היא בשבת שלפניה – ח' אדר – בין בפרזים ובין במוקפים.

יז. הקריאה: קוראים בסיום פרשת כי תצא "זכור את אשר עשה לך עמלק" (דברים פרק כה, יז-יט).

יח. חובת שמיעת הקריאה: חובה על כל אדם לשמוע את קריאת פרשת זכור¹³ בציבור¹⁴.

יט. גם נשים משתדלות לשמוע קריאת פרשת זכור בציבור¹⁵.

כ. כמנהגנו בכל יום¹⁶, גם בשבת זו טועמים מיני מזונות לפני התפילה ואין נמנעים מטעימה עד אחרי קריאת פרשת זכור¹⁷.

כא. בעת הקריאה יכוון כל אחד לקיים מצות זכירת מעשה עמלק¹⁸.

(12) היום יום כ"ט אדר א'.

(13) כי בכך מקיימים את מצות זכירת מעשה עמלק, שמצותה היא לזכור בקריאה בפה מתוך הספר (מגילה יח, א).

(14) שו"ע סקמ"ו ס"ב. שו"ע אדה"ז סרפ"ב סט"ז.

(15) ראה שיחת ש"פ ויקרא, שבת זכור תשל"ו (שיחות קודש תשל"ו ח"א ע' 575 ואילך). שיחת ש"פ צו, שבת פרה תשל"ו (שיחות קודש שם ע' 659). שיחת פורים תשמ"ט (התוועדות תשמ"ט ח"ב ע' 443-444). ולהעיר מלשון אדה"ז שם "שישמענה כל אדם מישראל".

(אמנם בשו"ת תורת חסד (סי' לז) ס"ל שנשים אינן מחויבות בשמיעת פרשת זכור מתוך ס"ת ואין ראוי להחמיר בזה. עיי"ש).

(16) ראה שלחן מנחם ח"א ע' קלח ואילך. וש"נ.

(17) ראה מ"ש בזה בשו"ת בצל החכמה ח"ו סי' מה.

(18) שו"ע אדה"ז סי' ס"ה.

כב. הבעל קורא צריך לכוון להוציא את כל השומעים ידי חובת מצות זכירת מעשה עמלק, וכן כל השומעים צריכים לכוון לצאת בשמיעתם ידי חובת מצוה זו¹⁹.

כג. אדם שהגיע לבית הכנסת כדי לשמוע את הקריאה, אף אם לא התכוון בפירוש בעת השמיעה לצאת ידי חובה, יצא מחמת מחשבתו הראשונה כשהגיע לבית הכנסת²⁰.

כד. דיני ומנהגי הקריאה²¹: יש לדקדק ולהוציא לקריאה זו את הס"ת שהוא מדויק ומוגה ומוחזק בכשרות ביותר²².

כה. מקפידים – בכל השנה – שבס"ת יהיה כתוב 'פצוע דכא'²³ באל"ף ולא בה"א²⁴. ולשמיעת פרשת זכור שהיא מצוה מן התורה, יש להתאמץ עוד יותר עבור כך²⁵.

כו. הבעל קורא צריך שיהיה ברור שהוא גדול עפ"י תורה²⁶. העולה לתורה יכול להיות כל נער שמלאו לו שלוש עשרה שנה²⁷.

כז. אפשר לקרוא בהברה אשכנזית או ספרדית, אבל לא לערבב כי אם לקרוא כל הקריאה באותה ההברה²⁸. ואין צורך לחזור דוקא אחר

(19) משנ"ב סתרפ"ה סק"ד.

(20) ע"פ שו"ע אדה"ז סתקפ"ט ס"ט. משנ"ב סתר"צ סקמ"ט.

(21) לא נוהגים להכות ברגלים בסיום הקריאה.

(22) לקט יושר ס"ע 153. שערי אפרים שער ח ספ"ה.

(23) תצא כג, ב.

(24) שלחן מנחם ח"ה ע' רה ואילך. וש"נ. וראה שם ע' רז עד היכן הדברים מגיעים.

(25) ע"פ המובא לעיל מהפוסקים לדקדק להוציא לקריאה זו ס"ת מדויק.

כמו כן ישנם שינויי מנהגים מסויימים בפרשיות הפתוחות והסתומות. ומחמת כל זאת יש להשתדל בשבת זו במיוחד לשמוע קריאת התורה בבית כנסת חב"ד.

(26) דהיינו שידוע שהביא סימנים – נטעי גבריאל פורים פי"ט ס"ז. וש"נ. וראה שו"ע

אדה"ז (סל"ט ס"א. סקצ"ט ס"ט בסופו. סרע"א ס"ז) שבמילי דאורייתא אין סומכים על חזקה שמן הסתם הביא, אלא אם כן הוא כבר בן שמונה עשרה שאז אפשר לומר שמן הסתם הביא (ראה שו"ע אדה"ז סל"ט שם).

(27) ע"פ שו"ע אדה"ז סרפ"ב סט"ז.

(28) שלחן מנחם ח"א ע' קעז ואילך. וש"נ (ברוב המכ' שם מפורש לגבי תפלה. אבל

פשוט שהוא הדין בקריאת התורה, דויל בתר טעמא. ומזה גופא שלא אישתמיט בשום מקום לפרש שדין פ' זכור שונה, מוכח שגם בקריאה זו לא מקפידים על הברה מסויימת).

בית כנסת שקוראים בו בהברה שבה הוא מתפלל²⁹.

כח. על בעל הקורא לדקדק היטב בקריאת התורה³⁰ – בכל השנה – לקרוא בקול, לבטא כל מילה כראוי במבטא הנקודות בשפה ברורה ולדייק בטעמי המקרא, ולהפריד בין המילים. ובפרט בקריאת פרשת זכור.

כט. בפסוק "תמחה את זכר עמלק" קוראים פעמיים את המלה 'זכר' – פעם ראשונה 'זָכַר', 'הו' בצירה, ולאחר מכן 'זָכַר', 'הו' בסגול³¹. (הקוראים בהברה ספרדית ואינם מחלקים בין צירה לסגול – אינם צריכים לכפול מלה זו)³².

ל. מי שלא שמע קריאת פרשת זכור, יכול לצאת ידי חובתו בשמיעת פרשת "ויבוא עמלק" שקוראים ביום פורים³³. בנוסף, עליו לקרוא בשבת זכור את פרשת זכור מתוך חומש, ולהקפיד על הניקוד והטעמים כמו בקריאת התורה³⁴.

לא. ההפטר: הפטרת שבת זכור היא במעשה שאול שהשאיר בחיים את אגג מלך עמלק ואת הצאן וכו', ושמואל הנביא הרג את אגג, בשמואל א' (פרק ט"ו פסוק ב' – "כה אמר ה' צבאות" – עד פסוק ל"ד).

פרשת פרה

לב. זמנה: בשבת שלפני פרשת 'החודש'³⁵ קוראים בתורה פרשת 'פרה'.

(29) ראה נט"ג פורים פכ"א הערה ו. וש"נ.

ולדעת המנח"י (ח"ג ס"ט) יש להשתדל לשמוע בהברה אשכנזית.

(30) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 790. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 8. ועוד.

(31) ספר המנהגים ע' 31 וע' 72. וראה לעיל בפתיחה הערה 6.

(32) לא נוהגים להכות ברגלים בסיום הקריאה.

(33) אך אין לסמוך על כך לכתחילה, דאף שהמג"א סתרפ"ה מצדד שיצא ידי חובה, הרי המשנ"ב סקט"ז האריך להשיג על כך.

(34) כף החיים סתרפ"ה סקל"ה. שו"ת בנין שלמה סי' נד.

(35) זמן קריאת פרשת 'החודש' יתבאר להלן סעיף לו.

הלכה למעשה

• שבועות •

• בין המצרים •

מדריך הלכתי
לאור פסקי רבותינו נשיאנו
ומנהגי חב"ד

עם תיקון ליל שבועות
מאיר עיניים

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

אחראי מערכת

הרב מנחם מענדל הראל

כתיבה וליקוט

הרב יוסף יצחק בקשי

הרב מאיר רוזנבלט

כתיבת הקדמות

הרב שמואל מקמל

עריכה

הרב ישראל נחמן לרנר

חברי מערכת

הרב מנחם מענדל הלפרין

הרב מנחם מענדל ויינר

הרב מנחם שניאור מיידובניק

הרב פנחס קדיש

הגהה הלכתית

הגה"ח הרב מיכאל שיחי' אבישוד

הגה"ח הרב שלמה זלמן שיחי' לבקיבקר

הגה"ח הרב משה שיחי' קורנוייץ

הגה"ח הרב חיים שיחי' קיז'נר

ניחול פרויקט

הרב שניאור גורפינקל

עיצוב כריכה ושערים

קווי מתאר | שטיין

עימוד

מענדי לרנר

יו"ל ע"י

מכון הלכה חב"ד

לשכת ההלכה

סמס לרב: 055-7081737

קו לרב: 077-2251770

אתר: smslarav.co.il

כל הזכויות שמורות

אין לצלם או להעתיק קטעים/חלקים מהספר
ללא רשות בכתב מהמוציא לאור

הערות והארות ניתן לשלוח למייל:

mhalachachabad@gmail.com

מבנה הספר

הספר נכתב במתכונת ייחודית, המאפשרת ללומד להגיע לידי מיצוי לימוד הלכות החג באופן יסודי. מבנה הספר כולל בתוכו כמה חלקים שונים המרכיבים ביחד תמונה שלמה ומקיפה, המביאה את הלומד לידי ידיעה בהירה ביסודות ההלכה וטעמי המנהגים, ולהתמצאות רחבה בפרטי ההלכה.

להלן יוצג מבנה הספר ותוכנו:

הלכות ומנהגים

ימי ספירת העומר, חג השבועות, וימי בין המצרים, כוללים בתוכם הלכות רבות ומגוונות, הנוגעות וקשורות לנושאים רבים בחיי היום-יום. פרטי הדינים והלכות אלו מופיעות בריבוי ספרי פסיקה והלכה - החל מה'שלחן ערוך' ועד לספרי המלקטים שיצאו לאור בתקופתנו. אנו, מה גם, שנוספו על כל זה הנהגות מרבתינו נשיאינו, מנהגים רבים ועוד.

בספר זה הובאו הלכות ומנהגים אלו - הנוגעים למעשה, מחולקים לפרקים וסעיפים, דבר דבור על אופנו בשפה ברורה ובלשון בהירה, המגשים את ההלכה כשולחן הערוך לכל החפץ ללמוד ולדעת את המעשה אשר יעשה.

הספר מיוסד על פסקי רבתינו נשיאינו - החל משולחנו הגדול של רבינו הזקן, מנהגי חב"ד, ועד להוראות והדרכות כ"ק אד"ש מלך המשיח.

הקדמות להלכות

עבודה גדולה וייחודית נעשתה בספר זה - והיא ההקדמות להלכות. דרכם של ספרי ה'ליקוטים' להביא את ההלכות הנצרכות והדברים הנוגעים למעשה. אך כבר אמרו רבתינו "לעולם ישלש אדם שנותיו . . . שליש במשנה ושלש בתלמוד". היינו, שאין להסתפק בלימוד ה'משנה' - ההלכה, אלא יש ללמוד את 'התלמוד' - שהן, טעמי ההלכות. כך ניתן להבין היטב את ההלכה, לזכור אותה, ולהתנהג לפי הדרכותיה כראוי.

לשם מטרה זו, נכתבה הקדמה מפורטת לפני כל שער בספר. הקדמות אלו מבארות את יסודות ההלכה - החל מתורה שבכתב, ובהמשך - ביאורי המצווה בתורה שבעל פה, עד לספרי הפוסקים האחרונים. וכמובן, ביאורי רבותינו נשיאינו בעניינים אלו.

דרכו של אדם לחפש את מבוקשו ללא מאמץ - ובאם ניתן להגיע למטרה בדרך קלה, הרי שכך אדם יבחר את דרכו. אולם במקרה דנן, מומלץ ביותר לכל מי שנוטל את הספר ללמוד בו - לעבור ביסודיות על ההקדמות ללימוד ההלכות. לימוד זה ייתן טעם וחיות מיוחדת בכל קיום ההלכות, ויאפשר ללומד להסביר את טעמי ההלכות לבני ביתו ולילדיו הקטנים - דבר שיגביר את ההנהגה בקיום המצוות בהידור, בביתו ובמשפחתו - כרצון ה' יתברך.

הערות ועיונים

במהלך הספר צוינו מקורות ההלכה. כדרכה של תורה, ישנן הלכות אשר לא נפסקו באופן ברור בספרי ההלכה הקדמונים - ויש לברר מתוך הכתובים ולהסיק את מסקנת ההלכה. בהלכות מעין אלו ישנם דיונים ובירורים ארוכים, על מנת להגיע למסקנת ההלכה הנכונה בסייעתא דשמיא. אך למען ירוץ הקורא בספר, בחרנו שלא להביא בגוף הספר את הדיונים והפלפולים שישנם בהלכות שונות, ואלו הובאו ב'עיונים' שבסוף הספר.

במקרה שיש בו דיון ובירור הלכתי - צוין בהערה 'ראה בעיונים'. כך יוכל הלומד לעיין כשעתותיו בידו, בדיון ההלכתי שסביב ההלכה ובמקורותיה.

קביעות שנים

חג שבועות, תשעה באב וראש חודש במשך השנים, יכולים לחול בימים שונים בשבוע. בשנים אלו משתנות ההלכות וכן יש הדרכות מיוחדות בהתאם לקביעות המסוימת.

על כן, ייחדנו בספר זה פרקים העוסקים בהוראת ההנהגה לשנים אלו. דבר המסייע לידיעת ההלכה בזמנים אלו באופן הברור ושווה לכל נפש.

תוכן ענינים

ימי ספירת העומר

פתיחה 21

ספירת העומר 21 / דיני ימי הספירה 24 / חילוקי המנהגים באופן
חישוב ימי האבלות ומדותם 25 / פסח שני 27 / ל"ג בעומר 29 /

פרק א הלכות ספירת העומר 32

הספירה 32 / חיוב הנשים 33 / חיוב הקטן 33 / אונן 34 /
זמנה 35 / ספירה בציבור 36 / עשיית מלאכה קודם הספירה 37 /
אכילה קודם הספירה 37 / הסופר שלא בכוונה 38 / שכח
לספור 39 / הטועה בספירה 40 / העובר ממדינה למדינה והחוצה
את קו התאריך 42 /

פרק ב דיני ימי הספירה 44

מנהגי אבלות 44 / מנהגים בימי הספירה 48 / איסור 'חדש'
בימינו 49 /

פרק ג פסח שני ול"ג בעומר 50

פסח שני 50 / ל"ג בעומר 50 /

חג השבועות

פתיחה 57

ראש חודש סיוון 57 / "יום המיוחס" ו"ימי ההגבלה" 58 / ערב
חג השבועות 60 / עירוב תבשילין 61 / חג השבועות - שמותיו
של החג 63 / סגולתיו של החג 66 / "מזל טוב" 66 / ניצול החג

בקבלת החלטות להוספה בתורה / 67 / האיחול לחג השבועות / 67 /
קישוט בפרחים ובענפי אילנות / 68 / תפלת מעריב של ליל חג
השבועות / 68 / סעודות החג / 69 / ליל שבועות / 70 / מגילת
רות / 71 / "אקדמות" ו"יציב פתגם" / 72 / קריאת התורה, עשרת
הדברות וההפטרה / 74 / אכילת מאכלי חלב בחג השבועות / 76 /
"תהלוכה" / 77 / יום טוב שני של גלויות / 77 / התועדות / 81 / אסרו
חג / 82 / "כינוס תורה" / 83 / ימי התשלומין / 84 /

פרק ד ימי ההכנה לחג השבועות..... 86

הכנות לחג / 86 / שבת אחדות / 87 / ראש חודש סיון / 87 / שלושת
ימי ההגבלה - ג' סיון / 88 /

פרק ה ערב חג השבועות..... 90

הנהגות היום / 90 / הכנה לחג / 91 /

פרק ו עירוב תבשילין..... 92

זמן העירוב / 92 / סדר עירוב תבשילין / 92 / דינים שונים / 93 / דין
השוכח לערב / 94 /

פרק ז הדלקת נרות, מעריב..... 95

סדר הדלקת נרות / 95 / זמן ההדלקה / 95 / תפילת מעריב / 97 /

פרק ח ליל חג השבועות..... 98

סעודת יום טוב / 98 / תיקון ליל שבועות / 99 / זמן הלימוד / 99 /
הלימוד / 100 / ההנהגה בעת אמירת התיקון / 101 / טבילה קודם
עלות השחר / 102 / ההנהגה בזמן עלות השחר / 102 / ברכות
השחר / 102 / איסור אכילה / 103 / קריאת שמע של שחרית / 103 /

פרק ט יום חג השבועות..... 105

הכנה לתפלה / 105 / תפילת שחרית / 105 / קריאת התורה / 106 /
הזכרת נשמות / 107 / תפילת מוסף / 108 / מגילת רות / 109 / סעודת
יום טוב / 110 / סעודה חלבית / 110 / שיעור האכילה / 110 / ברכה על
מיני מזונות / 111 / הפרדה בין אכילת החלב לבשר או דגים / 112 /
סעודה בשרית / 113 / תפילת מנחה / 115 / התועדות / 115 / מוצאי
יום טוב / 116 /

פרק י יום ב' דחג השבועות - בחו"ל..... 117

פרק יא שבועות שחל ביום שישי 119

יום חמישי ה' סיון - ערב החג 119 / יום שישי ו' סיון - חג
השבועות 119 / שבת קודש - בארה"ק 120 / שבת קודש - יו"ט שני
- בחו"ל 120 /

פרק יב שבועות שחל ביום ראשון 122

יום שישי - ד' סיון 122 / יום שבת - ערב חג שבועות 122 / מוצאי
שבת - ליל חג שבועות 123 /

פרק יג מבצע עשרת הדברות 125

קריאת עשרת הדברות 125 / מניין מיוחד לקריאת התורה 125 /

פרק יד ימי התשלומין 127

תאריכים חסידיים 128 /

בין המצרים

פתיחה 131

שבעה עשר בתמוז 131 / ימי בין המצרים 134 / הפיכת החורבן
לבניין 136 / תשעת הימים 137 / רחיצה 138 / בשר ויין 139 /
שבת חזון 139 / ערב תשעה באב 140 / סעודה מפסקת 140 /
תשעה באב 142 / דיני התענית בתשעה באב 144 / דיני אבלות
בתשעה באב 145 / הנהגות אבל בבית הכנסת 148 / קריאת מגילת
איכה 148 / נטילת הידיים בתשעה באב 150 / תפלת שחרית של
תשעה באב 150 / אמירת "נחם" בתפלת מנחה 154 / קידוש לבנה
במוצאי תשעה באב 155 / עשירי באב 156 / שבת נחמו ושבע
דנחמתא 156 /

פרק טו דיני בין המצרים 158

תחילת זמן האבילות 158 / תספורת וקציצת ציפורניים 158 /
ברכת שהחיינו 159 / שמיעת כלי זמר, ריקודים ומחולות 160 /
שידוכין ונישואין 161 / טיפול רפואי 161 / טיולים ונסיעות 162 /
שיפוץ וקניית בית 163 / דינים ומנהגים נוספים 163 /

פרק טז שבעה עשר בתמוז 164

דיני התענית 164 / סדר התפילות 164 / י"ז תמוז שחל בשבת 167 /

פרק יז דיני תשעת הימים 168

תחילת זמן האבילות / 168 / אכילת בשר ושתיית יין / 168 / שבת ומוצאי שבת / 169 / כיבוס בגדים / 170 / תפירת ותיקון בגדים / 172 / רחיצה וסיכה / 172 / סעודת מצוה / 174 / סיום מסכת / 175 / משא ומתן / 175 / בניין של שמחה / 176 / דינים נוספים / 177 / שבוע שחל בו תשעה באב / 178 /

פרק חי ערב תשעה באב 179

סעודה מפסקת / 180 /

פרק יט דיני תשעה באב 182

איסור אכילה / 182 / איסור רחיצה / 183 / איסור סיכה / 184 / נעילת הסנדל / 184 / לימוד התורה / 185 / שאילת שלום / 186 / ישיבה על הארץ / 186 / עשיית מלאכה / 186 /

פרק כ תשעה באב 188

ליל תשעה באב / 188 / תפילת ערבית / 188 / סדר הלילה / 190 / סדר הבוקר / 190 / ברכות השחר / 190 / תפילת שחרית / 191 / אחר חצות היום / 193 / סדר תפילת מנחה / 194 /

פרק כא מוצאי תשעה באב 197

דיני עשירי באב / 198 /

פרק כב תשעה באב שחל בשבת 199

לימוד התורה / 199 / תפילת מנחה / 200 / סעודה מפסקת / 200 / מוצאי שבת / 201 / תפילת ערבית / 201 / החייבים בתענית / 202 / מוצאי הצום / 202 /

הוספות

הוספה א

הלכות ראש חודש 207

פתיחה / 207 / ראש חודש / 207 / קדושת היום ועשיית מלאכה בראש חודש / 209 / הזכרת קדושת היום בתפלה ובברכת המזון / 209 / הלל וסדר התפלות בראש חודש / 210 /

פרק א שבת מברכים..... 214

אמירת תהילים ב'שבת מברכים' 214 / ברכת החודש 215 / דינים
נוספים 215 / יום התועדות 216 /

פרק ב ראש חודש..... 217

אמירת 'יעלה ויבוא' 217 / אמירת הלל 218 / קריאת התורה 220 /
חליצת התפילין 221 / תפילת מוסף 222 / ראש חודש שחל
בשבת 222 / עשיית מלאכה 223 / תספורת ונטילת צפרניים 224 /
אמירת תחנון ותענית 224 / סעודת ראש חודש 225 / מנהגי ראש
חודש 226 /

פרק ג קידוש לבנה..... 227

זמנה 227 / ראית הלבנה 228 / ההנהגה בעת הברכה 229 /

הוספה ב

דיני יום טוב..... 231

פתיחה 231 / הלכות יו"ט 231 / מצוות השמחה בחג 234 / הדלקת
נרות יו"ט ותפלת מעריב 235 / יו"ט שחל במוצאי שבת 237 /

פרק א הכנה ליום טוב..... 239

הכנות ליום-טוב 239 / הדלקת נרות יום טוב 240 /

פרק ב הכנת מאכלים..... 242

בישול 242 / ברירה 243 / טחינת וסחיטת מאכלים 244 /

פרק ג דיני יום טוב..... 245

מוקצה ונולד 245 / עישון 246 / אמירה לנכרי 247 / רחיצה 247 /
איפור ובישום 248 /

הוספה ג

מהלכות בשר וחלב..... 250

פתיחה 250 / יסודות בהלכות בשר בחלב 250 / דינים כלליים 255 /
בישול או אפיית מאכל פרווה, בסיר או תנור בשרי 255 / לחם
חלבי 256 / שימוש בכלים בשריים או פרווה עבור מאכלים
חלביים 257 / הפרדה בין בשר לחלב 258 /

הוספה ד

259הלכות תענית ציבור.

פתיחה 259 / תקנת התעניות 259 / ברכת "עננו" 263 / תפלת
 "אבינו מלכנו" 264 / נשיאת כפיים במנחת התעניות 265 /
 סליחות 266 / קריאת התורה וההפטרות בימי התעניות 267 / אגרא
 דתעניתא 268 / דברי כיבושין 268 /

270פרק א דיני התענית.

זמן התענית 272 / האסור והמותר ביום תענית 273 /

274פרק ב סדר התפילות.

תפילת שחרית 274 / קריאת התורה 274 / תפילת מנחה 275 /
 מנהגים ביום התענית 276 /

277עיונים

287מפתחות

תיקון ליל שבועות

305תורה

343נביאים

349כתובים

366משניות

403קבלה

409סדר תרי"ג מצוות

424אדרא רבא לשבועות.

פתיחה

ספירת העומר

נאמר בתורה: "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה, עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום"¹. וכן נאמר: "שבעה שבעת תספר לך מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה שבעות"². בפסוקים אלו מצווה התורה לספור מליל קציר העומר, ארבעים ותשעה יום שהם שבעה שבועות.

ליל קציר העומר הוא מוצאי יום טוב ראשון של פסח, בו היו יוצאים וקוצרים שעורים, ומביאים אותם לעזרה, לאחר ההכנה הנדרשת היו קולים את הגרגירים באש, וטוחנים אותם היטב, ומתוך הקמח לוקחים כמות מסוימת³, ולאחר ניפוי יסודי של הקמח⁴, היו בוללים אותו בלוג שמן, ונותנים עליו קומץ לבונה. ולמחרת ביום, בט"ז ניסן, היה קרב על המזבח, תחילה היה הכהן מניפו, ולאחר מכן לוקח ממנו קומץ ומקטיר אותו על המזבח. לאחר שהקומץ הוקטר, הותר לכל העם לאכול מהתבואה החדשה⁵.

כאמור, החל מליל קציר העומר מצווה התורה לספור שבעה שבועות. בתום ימים אלו יחול חג השבועות, כך שזמנו של חג השבועות איננו קבוע מראש, אלא תלוי בספירת העומר, שאחר סיום ספירת שבעה שבועות מגיע זמנו של חג השבועות, ועל כן נקרא שמו חג השבועות⁶.

רבותינו גילו שגם קודם הציווי על ספירת העומר, הייתה משמעות לספירת הימים. שכן, לאחר שהתבשרו ישראל על קבלת התורה בתום חמישים יום מצאתם ממצרים, מרוב חיבתם לתורה היו מונים וסופרים

(1) ויקרא כג, ט"ז.

(2) דברים טז, ט.

(3) עשירית האיפה.

(4) בשלוש עשרה נפות.

(5) ראה בכ"ז רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז ה"ד ואילך.

(6) ראה תשובות וביאורים בשו"ע סק"ז.

את הימים לרגע המיוחל - קבלת התורה.⁷ כמו כן נאמר בזהר הקדוש, שבכדי לקבל את התורה, היו ישראל צריכים להיטהר מטומאת מצרים, ועל כן המתין להם הקב"ה שבעה שבועות כדי שיטהרו ויוכלו לקבל את התורה.⁸

כמה הלכות מרומזות בפסוקי התורה על מצוות ספירת העומר. כך למשל להלכה שספירת העומר צריכה להיאמר בעמידה מצאו רמז מן הפסוק "מהחל חרמש בקמה תחל לספר" - "בקמה" כלומר, בעמידה.⁹ כמו כן, כיוון שבפסוק מוזכרת ספירת הימים ואף ספירת השבועות. למדו חז"ל שבספירת העומר צריך להזכיר גם את חשבון הימים וגם את חשבון השבועות.¹⁰

מצוות ספירת העומר הינה מצווה המוטלת על כל אחד ואחד מישראל, לספור ארבעים ותשעה ימים.¹¹ ואף שבכל המצוות שבדיבור יש לנו כלל - "שומע כעונה", ולכן, יכול אדם לצאת ידי חובת הברכה על ספירת העומר בשמיעת החזן.¹² עם זאת לעניין הספירה עצמה, כיוון שנאמר: "וספרתם לכם", כתבו הפוסקים שצריך כל אדם לספור בעצמו בפיו.¹³ ולעומתם היו שאמרו שהשומע מאחר יוצא ידי חובתו כדין "שומע כעונה".¹⁴ ולכן בכדי לחוש לכל הדעות, יש להיזהר שכשמבררים מהי הספירה השייכת לאותו היום לא יאמר המשיב את המספר של אותו היום שלא יצא ידי חובתו בשמיעה ויוכל לספור בעצמו בפיו לכל הדעות.¹⁵

אודות מעמדה של מצוות ספירת העומר בזמן הזה נחלקו הראשונים. יש שכתבו שגם כיום הינה מן התורה.¹⁶ ולעומתם יש שכתבו שהיא

(7) ראה ר"ן סוף פסחים; חינוך מצוה שו; שבלי הלקט רלו.

(8) עפ"י זח"ג צו, ב.

(9) מנחות סו, א; מדרש לקח טוב עה"פ וספרתם (ויקרא כג, טו); הרי"ץ גיאת ח"ב (ע' קח); רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ג; יראים השלם סוס"י רסא; רא"ש פסחים פ"י סוס"י מא; טוש"ע ונ"כ או"ח סתפ"ט ס"א; שו"ע אדה"ז שם ס"ד.

(10) מנחות סו, א; טוש"ע ונ"כ ושו"ע אדמוה"ז ר"ס תפט.

(11) מנחות סה, ב. שו"ע אדמוה"ז ר"ס תפט.

(12) שו"ת הרשב"א ח"א סי' קכו; וראה שו"ע אדמוה"ז סתפ"ט ס"א.

(13) ראה לבוש או"ח ר"ס תפט; שו"ע אדמוה"ז שם ס"א.

(14) ראה סוכה לח, ב.

(15) שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ב סי"ד.

(16) רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ד.

פרק א הלכות ספירת העומר

הספירה

א. החל מליל שני של פסח ועד ערב שבועות, מצות עשה על כל איש מישראל לספור את ספירת העומר¹; בזמן שאין בית המקדש קיים, מצווה זו היא מדברי סופרים².

ב. הספירה צריכה להיות בעמידה, אך אם טעה וספר בישיבה – יצא³. וזקן או חולה שקשה להם העמידה יכולים לספור בישיבה לכתחילה⁴.

ג. קודם הברכה, יש לדעת מהי הספירה של יום זה – 'שני ימים', או 'שלושה ימים' וכדומה. כדי שידע על מה הוא מברך⁵.

ד. לאחר אמירת הברכה, יש לכוון במחשבה את ה'ספירה' של אותו הלילה – 'חסד שבחסד' או 'גבורה שבחסד' וכדומה, וכן לכוון תיבה אחת של מזמור "אלקים יחננו", אות אחת מפסוק "ישמחו" ותיבה אחת של "אנא בכח" – השייכים לאותו יום⁶.

ה. כאשר השליח ציבור מברך, ראוי לכוון שאינו רוצה לצאת ידי חובה בברכתו⁷.

(1) שו"ע אדה"ז סי' תפט ס"א.

(2) שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

(3) שו"ע אדה"ז שם ס"ד; ואסמכתא לדברים, ממה שנאמר בתורה לגבי ספירת העומר "מהחל חרמש בקמה" – אל תקרי בקמה אלא בקומה. ולכתחילה גם לא ישען על שום דבר באופן שאם ינטל אותו דבר יוכל ליפול; דע"ת סי' תקפה ס"א.

(4) ערוך השולחן סי' ח' ס"ג.

(5) שו"ע אדה"ז סי' תפט סי"ט.

(6) ע"פ סידור אדה"ז. בנוגע לכללות כוונה זו יש להעיר משיחת ש"פ תזו"מ מוצש"ק תשל"ט. (שיחות קודש [מהדורה ישנה] עמ' 624). וראה בסה"ש תנש"א ח"א עמ' 453 הע' 48 ושוה"ג. וראה בעיונים אות א'.

(7) מכיוון ששומע כעונה. שו"ע אדה"ז סי' תפט סי"ב. אמנם אם לא כיוון כן, יכול

ו. ניתן להתנות בתחילת ימי הספירה שמכוון שלא לצאת ידי חובה כאשר שומע את הספירה ממישהו אחר, אלא אם כן רוצה לצאת ידי חובתו על ידי השמיעה ממנו⁸.

ז. מי שלא ספר באחד הימים, אינו ממשיך לספור בברכה בשאר הימים. לכן ראוי שהשליח ציבור יכוון להוציא בברכתו את אותם שאינם מברכים והם יכוונו לצאת ידי חובתם בברכתו.

חייב הנשים

ח. מעיקר הדין, נשים פטורות מלספור ספירת העומר. אמנם יש מקומות שהנשים קיבלו עליהם מצוה זו כחובה⁹. כמו-כן יכולות הנשים לספור בברכה¹⁰. וכן הוא המנהג המקובל, אשר הנשים מברכות וסופרות¹¹.

ט. אישה אינה מוציאה את האיש ידי חובתו בספירתה ובברכתה¹², וכן אינה יכולה להוציא את הקטן¹³.

חייב הקטן

י. קטן או קטנה שהגיעו לחינוך [בגיל שש או שבע], מחנכים אותם לספור ספירת העומר בכל יום ובברכה¹⁴.

לספור בברכה, מאחר והשמיעה מהחזן משמשת את הציבור כדי לדעת מה לספור. והרי זה כאילו מכון במפורש שלא לצאת ידי חובתו בספירתו של החזן. – 'דברי נחמיה' על שו"ע אדה"ז שם סעיף יב אות ט'.

(8) ספר "ספירת העומר" פ"ח סעיף ט"ז.

(9) מג"א סי' תפט סוס"ק א. שו"ע אדה"ז שם, ס"ב.

(10) שו"ע אדה"ז סי' תפט ס"ב, "ואין חשש איסור במה שהן מברכות עליה אף שהן פטורות ממנה".

(11) ראה שיחת מוצש"ק תזו"מ ה'תשל"ט – שיחות קודש עמ' 624.

(12) פמ"ג א"א סק"א.

(13) כיוון שהקטן מחוייב מדרבנן ואשה אף מדרבנן אינה חייבת, נט"ג הלכות פסח ח"ג פרק כד ס"ד.

(14) ראה שע"ת סי' תפט ס"כ, ככל מצוות דרבנן שמחנכים בהם קטנים משהגיעו לגיל חינוך, כגון ברכת המזון אפילו לא שבע – שו"ע אדה"ז סי' קפו ס"ג.

יא. הרוצה לחנך את ילדיו ל'ספירת העומר', ולספור יחד איתם את הספירה של אותו היום. מותר לו לומר יחד איתם את ה'ספירה' של אותו היום, ויתכוון שלא לצאת ידי חובה, ויכול לברך אחר כך על הספירה כאשר מתפלל בבית הכנסת¹⁵. ומותר ללמד ילדים קטנים את נוסח הברכות עם שם ה', כדי לחנכם בברכות¹⁶.

יב. קטן שלא ספר יום אחד – אינו יכול להמשיך לספור בברכה¹⁷. אמנם, יש המתירים לקטן לברך – ויש להתייעץ על כך עם רב מורה הוראה.

יג. קטן יכול להוציא בברכתו קטן אחר או אישה – אם איננה יכולה לברך לבדה¹⁸, אך אינו יכול להוציא את הגדול¹⁹.

יד. קטן שהגיע לגיל מצוות באמצע ימי הספירה, ממשיך לספור בברכה²⁰.

אונן

טו. אונן, דהיינו אדם שנפטר אחד משבעת הקרובים שלו²¹ ועדיין לא הובא הנפטר לקבורה – אסור לו לספור ספירת העומר. על כן, אם היה אונן בלילה, יספור ביום ללא ברכה ושאר הימים בברכה²². ואם הוא אונן כל המעט לעת לא יספור באותו היום, ויספור מיום

(15) ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תפט ס"ב.

(16) רמב"ם הלכות ברכות פ"א ה"ו; טושו"ע סי' רטו סעי' ג; שו"ע אדה"ז סי' קסז סכ"ג.

(17) כ"כ בספר ספירת העומר להרב צבי כהן, פ"ב ס"י. אך אם הוא פחות מגיל 7-6 יכול להמשיך ולספור בברכה, אך כשיגדיל יש ללמדו כתיקונו. נט"ג פכ"ד ס"ז וש"נ.

(18) כף החיים סי' קפו סק"א, דשניהם חיובם מדרבנן.

(19) פמ"ג שם.

(20) ראה לקו"ש חל"ח, עמ' 7 ואילך; שיחת ו' תשרי תשל"ה – שיחור"ק עמ' 42. כמובן, ההיתר של הקטן לברך אחר שנעשה בר מצוה – הוא בתנאי שלא החסיר ספירת שום יום בשנה זו קודם שנעשה בר מצווה.

(21) אב, אם, בן, בת, אח, אחות ואשה או בעל.

(22) על פי שו"ע אדה"ז סי' עא ס"א. וכ"כ בביאור הלכה סי' תפט ד"ה בלא.

הבא ואילך ללא ברכה.²³ ויש מתירין שיספור בלי ברכה – וכך בימים הבאים יוכל להמשיך ולברך.²⁴ ולמעשה, יש להתייעץ על כך עם רב מורה הוראה.

זמנה

טז. לכתחילה מצוה מן המובחר לספור בתחילת הלילה²⁵ מיד אחר תפילת ערבית²⁶, קודם אמירת 'עלינו לשבח'²⁷. ויש להשתדל לספור לפני חצות הלילה²⁸. לפיכך ראוי ונכון בימי ספירת העומר, לא לאחר את תפילת ערבית²⁹.

יז. אם לא ספר בתחילת הלילה, זמנה כל הלילה. כלומר מצאת הכוכבים עד עלות השחר³⁰. באם עבר עלות השחר וטרם ספר, יספור ללא ברכה. אך יכול להמשיך ולספור בשאר הימים בברכה.

יח. אם רגיל להתפלל תפילת ערבית במנין קבוע בשעה מאוחרת, יכול להמשיך כמנהגו גם בימי הספירה. ולא יקדים לספור בתחילת הלילה, קודם התפילה – אלא יספור אחר התפילה³¹.

(23) דרך החיים סי' קכה סט"ו. וכ"נ דעת אדה"ז ע"פ המובא בסי' עא ס"א לגבי עניית אמן. ודלא כהפוסקים שכתבו לספור ללא ברכה או שאחר יוציאנו.

(24) ראה בשו"ע אדה"ז סי' עא ס"א שהביא דעה החולקת, אלא שכתב שנוהגים לאסור – וראה אג"ק ח"ו עמ' קד שאין זה פסק גמור עיי"ש.

(25) שו"ע אדה"ז סי' תפט ס"ג, וגדולי הפוסקים כתבו להיזהר בזה מצד חביבה מצוה בשעתה ועוד.

(26) שו"ע אדה"ז שם סט"ז, שהרי תפילת ערבית תדירה וקודמת לספירת העומר שאינה תדירה, ותדיר קודם.

(27) סידור אדה"ז. מי שצריך לומר קדיש יתום, ומתפלל ערבית בבית הכנסת שנוהגים לומר עלינו, קדיש יתום, ואח"כ ספירת העומר, יאמר קדיש לאחר הספירה, ובאם בשום אופן לא מסכימים ורוצים שיאמר קדיש אחר עלינו, אפשר לומר גם אחר הספירה, אם מסתדר מצד מנהג המקום. אג"ק ח"ה ע' שיג. וראה בעיונים אות ב'.

(28) ע"פ הגהת כ"ק אדמו"ר הצמח צדק לסידור אדה"ז. וראה התועדויות תשי"ז ח"ב, עמ' 336.

(29) כף החיים סי' תפט סקמ"ב, וראה בעיונים אות ג'.

(30) שו"ע אדה"ז סי' תפ"ט ס"ג.

(31) שו"ת אגרות משה חלק אר"ח סי' צט. ועיי' באז נדברו ח"ו סי נב, הובא בשו"ת

ספירה בציבור

יט. מעלה מיוחדת יש בספירת העומר בציבור, ולכן אדם שבימות השנה אינו מתפלל ערבית בציבור, ראוי שישתדל בימי הספירה להתפלל עם הציבור³², מאחר וישנה מעלה גדולה בספירת העומר בציבור³³.

מלבד זאת, כאשר מתפלל ביחיד יתכן וישכח לספור. אכן, כאשר מוכרח להתפלל ביחיד – יעשה לעצמו סימן שלא ישכח לספור³⁴. כמו כן, אם ירא שמא ישכח לספור אחר התפילה, יכול לספור – אחר צאת הכוכבים – אפילו כאשר עומד לפני התפילה³⁵.

כ. המתפלל במניין אשר נוהגים שם לספור ספירת העומר לאחר אמירת "עלינו לשבח", יאמר "עלינו לשבח" עם הציבור, ויספור עמהם³⁶.

כא. אם בא לבית הכנסת ומצא שהציבור כבר התפלל ערבית ועומד לפני הספירה – לא יספור עמהם, אלא יתפלל כדרכו ויספור את הספירה לאחר שמו"ע³⁷.

רבבות אפרים חלק או"ח ח"ב, סי' קכט אות כח, שאלו הנוהגים להתפלל קבוע בשעה מאוחרת יותר כגון בישיבות ובכוללים, מותרים גם בימי הספירה להתפלל בשעה זו. (32) מלבד המעלה שיש בתפילת הציבור, ישנה מעלה ב'ספירת העומר' בציבור. וכדלהלן.

(33) סדר היום, ענין ספירת העומר. מעלת ספירת העומר בציבור, ברוב עם הדרת מלך – הינה על דרך המנהג שהיה ב'קצירת העומר' בזמן שביהמ"ק היה קיים, שהיתה נעשית ברוב עם ובעסק גדול.

(34) מורא באצבע לחיד"א, סי' ז אות ריז.

(35) דרך החיים פרק קכה אות ז.

(36) ע"פ שער הכולל פמ"ט אות ז' (שהטעם שסופרים קודם עלינו הוא משום הקדיש שאינו שייך ליחיד המתפלל במנין הנוהג אחרת), אג"ק כרך י"ט עמ' ת"ל (לגבי לדוד ה' אורי), וראה בירורי מנהגים-מועדים עמ' 55.

(37) על אף שיש אומרים שיש לספור עם הציבור דווקא (ראה דרך החיים קכה אות ח, וכ"כ בילקוט מעם לועז, וכ"כ בספר מועד לכל חי סי' ה סעי' יב, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' נו) אבל למנהגנו, יש להקפיד על סדר התפילה ולא לדלג. ראה אג"ק ח"ח ע' פ"א ועוד.

הלכה למעשה

• שמיטה •
• שנת הקהל •

מדריך הלכתי
מפורט ומעשי
למצוות השמיטה

כולל מענות והוראות הרבי
ופסקי רבני א"ש

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

חברי מערכת

הגה"ח הרב משה קורנוזויץ
הרב לוי יצחק שפרינער
הרב שמואל מקמל

ריכוז מערכת

הרב שניאור זלמן ברנשטיין

הגהה לשונית

הרב מנחם מענדל הלפרין
הרב שמואל לבקיבקר

ניהול פרויקט

הרב שניאור גורפינקל

עיצוב כריכה ושערים

קוו מתאר | 054.8429448

עימוד

מענדי לרנר

לשכת ההלכה

סמס לרב: 055-7081737

קו לרב: 077-2251770

אתר: smslarav.co.il

כל הזכויות שמורות

אין לצלם או להעתיק קטעים/חלקים מהספר
ללא רשות בכתב מהמוציא לאור

הערות והארות ניתן לשלוח למייל:

office@smslarav.co.il

יו"ל ע"י

מכון הלכה חב"ד (ע"ד)

מבנה הספר

הספר נכתב במתכונת ייחודית, המאפשרת ללומד להגיע לידי לימוד דיני שביעית ומצוותיה באופן יסודי. מבנה הספר כולל בתוכו כמה חלקים שונים המרכיבים ביחד תמונה שלימה ומקיפה, המביאה את הלומד לידי ידיעה בהירה ביסודות ההלכה, ולהתמצאות רחבה בפרטי ההלכה. להלן יוצג מבנה הספר ותוכנו:

הלכות שביעית

שנת השמיטה עשירה במצוות ייחודיות, אשר להן פרטים הלכתיים רבים הנוגעים למעשה. בידיעת ההלכות כראוי, ניתן לקיים את מצוות שנת השמיטה כהלכתן; המעיין ימצא אפוא ליקוט מסודר הכתוב בצורה מפורטת וברורה, החל מימי ההכנה לשנת השמיטה, דיני שביעית למעשה בשנת השמיטה וההשלכות לתקופה שאחריה, וכן מנהגי שנת הקהל על פי הוראות כ"ק אד"ש מלך המשיח.

הקדמות להלכות

כדרכנו בספרי "הלכה למעשה" הקודמים, גם בכרך זה נעשתה עבודה גדולה וייחודית, והיא ההקדמות להלכות. כך שמעבר להלכות הנצרכות והדברים הנוגעים למעשה המובאים בכל ספרי ההלכות והליקוטים, ניתן דגש בספר זה על מאמר רבותינו "לעולם ישלש אדם שנותיו.. שליש במשנה ושלש בתלמוד"¹. היינו, שאין להסתפק בלימוד ה'משנה' – ההלכה, אלא יש ללמוד את 'התלמוד' – שהם טעמי ההלכות, ובכך ניתן להבין היטב את ההלכה, ואף קל יותר לזכור אותה ולהתנהג לפי הדרכותיה כראוי.

לשם מטרה זו, נכתבה הקדמה מפורטת לפני פירוט דיני השביעית ומצוותיה, המסבירה את יסודות ההלכה, לצד ביאורי המצוות בתורה

(1) קידושין ל, א. והובא להלכה – רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"א-יב. טוש"ע יו"ד סרמ"ו ס"ד. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב, ושם: "כי אם אינו יודע טעמי ההלכות אינו מבין גופי ההלכות לאשורן".

שבעל פה, ועד לספרי הפוסקים האחרונים; וכמובן, ביאורי רבותינו נשיאינו בעניינים אלו.

מומלץ ביותר לכל מי שנוטל את הספר ללמוד בו – לעבור ביסודיות על ההקדמות ללימוד ההלכות. לימוד זה ייתן טעם וחיות מיוחדת בכל קיום הלכות שנת השמיטה, ויאפשר ללומד להסביר את טעמי ההלכות לעצמו, לבני ביתו, ועד לילדיו הקטנים – ועל ידי זה להגביר את שמירת הלכות שביעית בהידור בביתו ובמשפחתו – כרצון ה' יתברך.

תוכן עניינים

מבוא

25.....	מבוא
חיזוק האמונה והביטחון בה' / 25 / מצות השמיטה - האפשרות להשקיע ברוחניות / 26 / משמעותה של שנת השמיטה על פי פנימיות העניינים / 27 / תכלית שש השנים / 28 / ברכת ה' / 29 / בין שש השנים לשנה השביעית / 31 / שבת לה' / 32 / מצוות התלויות בארץ / 33 / חישוב שנות השמיטה / 35 / לאחר חורבן בית שני / 37 / חיובן של הנשים במצוות השמיטה / 39 / לימוד דיני השמיטה / 40 / חיוב שביעית בזמן הזה / 41	

מצות השמיטה - מקומה וזמנה

45.....	פרק א	השמיטה בארץ ישראל
דיני קרקע של נכרי בארץ ישראל / 54 / דין פירות נכרים / 55 / פירות שיצאו ממקומם / 58 / גבולות הארץ, עולי מצרים ועולי בבל / 59 / קרקע של גוי בא"י / 61		
63.....	פרק ב	יבול שביעית
ירקות / 64 / תבואה וקטניות / 66 / פירות האילן / 67		

שמיטה בשדה ובגינה

75.....	פרק ג	דיני שנה שישית
מכירת הקרקע לנכרי / 76 / נטיעת אילנות / 80 / זריעת תבואה וירקות / 82 / הקדמת מלאכות לשנה שישית / 84 / ערב ראש השנה / 84		

פרק ד	עבודות האסורות והמותרות בשנת השמיטה.....86
	איסור קצירה ובצירה בשנת השמיטה 86 / איסור זריעה וזמירה 86 / איסור נטיעה 87 / איסור חרישה 88 / מלאכות האסורות בשביעית מדרבנן 89 / אמירה לנכרי בשביעית 90 / זריעה, נטיעה וגזוז 93 / קצירה ובצירה 95 / חרישה 97 / מלאכות האסורות מדברי סופרים 97 / היתרים במלאכות האסורות מד"ס 106 / השקאה 108 / דיני ניכוש וביעור עשבייה 111 / לצורך השנה השמינית 112 / סיוע לחשוד על השביעית 112 / סיוע לגוי 113 /
פרק ה	צמחים בבית ובגינת נוי.....115
	בשנה השישית 115 / בשנה שביעית 117 / תצרוכת מים בגינה קטנה (ליטרים למ"ר ביום): 118 / רווחי זמן להשקיית הגינה בקיץ (ימים): 118 / גזוז 120 / דשא 120 / ניקיון הגינה 121 / פירות 121 / עציצים 122 / גג הבית 126 / דין הצומח בתוך הבית ובגינת נוי 126 / פרחי נוי 126 / גינות משותפות 127 / המשכיר ביתו 128 / בשנה שמינית 128 /
פרק ו	הפקר הפירות.....129
	הפירות שמחויב להפקירם 132 / גדר סביב השדה 132 /
פרק ז	ספיחים.....134
	מנחת העומר בשביעית 137 / ספיחים 138 / במה יש איסור ספיחים 138 / דינם של הספיחים 140 /
פרק ח	סחורה בפירות שביעית.....142
	המוכר מעט מפירות שביעית 143 / הבלעה והקפה 146 /
פרק ט	שמור ונעבד.....148
	נטע בשישית 149 / עבד בשביעית 149 / כלפי אחרים 152 / סחורה בפירות שביעית 153 /
פרק י	אוצר בית דין.....154
פרק יא	דיני שנה שמינית.....160

שמיטה בבית

- פרק יב צריכת פירות וירקות.....165**
 אוצר בית דין 166 / יבול שנה שישית ויבול חו"ל 166 / יבול נכרי 167 / קטיפת פירות האילן בשדה ואכילתם 169 / קניית פירות מהקוטף מעט בשדה 173 / בשנה שמינית 173
- פרק יג קדושת שביעית.....175**
 דמי שביעית 176 / הוצאת פירות שביעית לחוץ לארץ 176 / במה יש קדושת שביעית 177 / קדושת שביעית בדמי שביעית 180 / למי מותר לתת פירות שביעית 182
- פרק יד שימוש בדבר הקדוש בקדושת שביעית.....186**
 לאכלה ולא להפסד 186 / שינוי דרך האכילה 188 / תיבול 190 / ריסוק 191 / סחיטה 192 / כבישה 193 / מרקחת 193 / קילוף 193 / חיתוך 194 / טעימה 195 / שמן 195 / לימון 195 / דברים האסורים מפני רוח רעה 196 / ריח 197 / מדידה ומשקל 197 / ברית מילה 198 / כביסה 198 / לאחר האכילה 198 / השתמש בפירות שלא כדין 199 / מצוות בזרע הארץ 199
- פרק טו ביעור פירות שביעית.....202**
 מצות ביעור 204 / זמן הביעור 207 / שיעור ג' סעודות 210
- פרק טז ייצור ושוק העבודה.....211**
- פרק יז שמיטה בחיי היום-יום.....213**
 הוספה בתורה ומצוות 213 / תפילה 214 / סעודה וברכת המזון 214 / חינוך 215 / שונות 216 / יחסי שכנים 218 / אורח 219
- פרק יח שמיטה בשבת ובמועדים.....220**
 שבת 220 / ראש השנה 222 / חג הסוכות - סוכה 222 / ארבעת המינים 223 / חנוכה 226 / פורים 226 / חג הפסח 227 / ביעור מעשרות 228 / בשנה שמינית 229

שמיטת כספים ופרוזבול

פרק יט שמיטת כספים 233

שמיטת כספים – זמנה, מקומה וטעמיה / 234 / איסור תביעת החוב
מן הלווה / 236 / אלו חובות נשמטים / 239

פרק כ פרוזבול 243

מי צריך לעשות פרוזבול / 248 / זמן עשיית פרוזבול / 249 / אופן
עשיית פרוזבול / 250 / לא עשה פרוזבול / 252

שנת הקהל

פתיחה 255

מצות הקהל / 255 / חיזוק הדת / 256 / קיום מצות הקהל למעשה / 257
קהל ע"י המלך / 261 / שנה שכולה 'הקהל' / 262 / הקהל בזמן
הזה / 262 / מבצע הקהל / 265 / הטף במצות הקהל / 268

פרק כא הקהל 272

הקהלת בני ישראל / 274 / הקהל בעצמו / 277 / נסיעה לרבי / 278
ברטיסי "הקהל" / 278 / חינוך / 279 / תורה / 279

פרק כב הקהל במעגל השנה 281

חג הסוכות / 281 / שבת בראשית / 282 / חנוכה / 282 / חמישה עשר
בשבט / 282 / ברכת החמה / 283 / ראש חודש סיון / 283 / סיום
השנה / 283 / ראש השנה שלאחרי שנת הקהל / 284

מפתחות 285

רשימת הספרים 306

חיזוק האמונה והביטחון בה'

אודות שנת השמיטה נאמר בתורה: "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה' . . שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור שנת שבתון יהיה לארץ, והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול"¹.
וכן נאמר: "והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך"².

בנוסף למצוות השביתה מעבודת הקרקע בשנת השמיטה, ישנן מצוות נוספות: הפקרת הפירות שצומחים בשמיטה, וכן זהירות בפירות שביעית כיוון שהם מקודשים לאכילה בלבד, ואסור להפסידם או לסחור בהם. כמו כן מצוה לשמוט חובות, כלומר לוותר על החובות שלא שולמו³.

כיוון שניסיון קיום מצוות השמיטה הינו קשה מאוד, שכן עיקר הפרנסה היתה מעבודת האדמה, וצוותה התורה שישבתו ממלאכת שדותיהם שנה שלימה, על כן דרשו חכמים על שומרי שביעית את הפסוק: "ברכו ה' מלאכיו גיבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו"⁴. מפני שמצווה זו אינה כניסיון רגעי, אלא נסיון המתמשך שנה שלימה, יום אחר יום, חודש אחר חודש, כשבעלי הקרקעות רואים את שדותיהם מופקרות ושעריהם פרוצים, ואילנותיהם מופקרים ופירותיהם נאכלים, והם כובשים את יצרם ושותקים⁵, והכובש את יצרו נקרא "גיבור"⁶.

(1) ויקרא כה, ב"ז.

(2) שמות כג, יא (וראה מורה נבוכים להרמב"ם ג, לט, שמפסוק זה למדים שטעמה של מצוות השמיטה היא "לחמלה על בני אדם").

(3) כאמור: "וזה דבר השמיטה, שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו, לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה'" (דברים טו, ב).

(4) תהלים קג, כ.

(5) ויק"ר פ"א, א. תנחומא ויקרא א, א.

(6) אבות פ"ד מ"א.

בטעם מצות השמיטה נאמר בגמרא: "אמר הקב"ה לישראל: זרעו שש והשמיטו שבע, כדי שתדעו שהארץ שלי היא"⁷. מרוב העיסוק בעבודת הארץ קיים חשש פן ירום לב האדם וישכח עול מלכותו⁸, ועל כן משביתים לשנה אחת את הארץ, ובכך מראים שהיא שייכת לה⁹.

טעמים נוספים נאמרו למצוה זו, וכפי שכתב ה'חינוך': "כדי שיזכור האדם כי הארץ שמוציאה אליו הפירות בכל שנה ושנה לא בכוחה וסגולתה תוציא אותם, כי יש אדון עליה ועל אדוניה"¹⁰. כך ששנות השמיטה מזכירות את ימי בריאת העולם, והפקרת הפירות נועדה להזכיר שהקב"ה הוא אדון הקרקע.

טעם נוסף כותב החינוך: "ועוד יש תועלת אחר נמצא בזה, שיוסיף האדם בטחון בשם ברוך הוא"¹¹. כלומר, השמיטה נועדה לחזק את הביטחון בה' שיזמין לו פרנסה. וכפי שכותב הכלי יקר, שכמו שמצינו בירידת המן שירד מן שמשפיק רק ליום אחד "כדי שיהיו עיניהם נשואות אל ה' תמיד ויבטחו בו תמיד, כך ענין השמיטה שלא יעבדו האדמה כל שנה שביעית אין זרע ואין קציר ויסמכו על הנס"¹².

מצות השמיטה – האפשרות להשקיע ברוחניות

הספורנו כתב בטעם מצות השמיטה "שתהיה כל השנה הבטלה מעבודת האדמה – מוכנת לעבודתו, כמו שכיון בשבת בראשית באמרו שבת לה"א"¹². כך שהשמיטה נותנת זמן פנוי לעיסוק בעבודת ה'¹³. וכן

(7) סנהדרין לט, א.

(8) רש"י שם ד"ה כדי שתדעו.

(9) מצוה פד.

(10) חינוך שם.

(11) כלי יקר ויקרא כה, ב. וראה לקו"ש ח"ב ע' 547, שמצות השמיטה היא עניין אלוקי שלמעלה מדרכי הטבע ולמעלה מההיגיון האנושי, ומביאה עמה תזכורת שהצלחתו תלויה בעיקר בברכת ה', וכאשר יהודי ממלא את ציווי ה' – הוא מקבל ברכה ושפע למעלה מדרך הטבע, והשכר ניתן לא רק בעולם הבא, אלא גם בעולם הזה.

(12) ספורנו ויקרא כה, ב. וכפי שנאמר בתנא דבי אליהו רבה (פ"א) לגבי שבת: "אמר להן הקב"ה לישראל: בני לא כך כתבתי לכם בתורת (יהושע א, ח): "לא ימוש ספר התורה הזה מפין", אף על פי שאתם עושים מלאכה כל ששה ימים יום השבת יעשה כולו תורה". וראה טאו"ח ס"צ: "אמרה תורה לפני הקב"ה רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו ואני מה תהא עלי, אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו שהם בטלים ממלאכתם ויכולין לעסוק בך". וראה שו"ע אדה"ז שם ס"ה.

(13) וראה לקו"ש ח"ט ע' 603. חכ"ד ע' 314, שבשנת השמיטה צריך להוסיף בלימוד

שאינן קניין לגוי להפקיע את המצוות גם כאשר השביעית מדבריה חכמים, ולכן הפירות הגדלים בשדהו קדושים בקדושת שביעית, ומצוות השביעית חלה עליהם, ועל כן גוי שקנה קרקע בארץ ישראל, אסור לישראל לעבוד בקרקע זו. אמנם אין איסור ספיחים בצומח שם³⁵.

דין פירות נכרים

נאמר "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה"³⁶, ודרשו חכמים: "לכם ולא לאחרים"³⁷. ומכאן נבעה המחלוקת בין הבית יוסף והמבי"ט לעניין קדושת שביעית בפירות נכרים. לדעת מרן הבית יוסף³⁸ אין שביעית נוהגת בפירות נכרים, שכן למדנו ש"לכם" מוציא את הנכרים מקדושת הפירות³⁹. אולם דעת המבי"ט שחלה קדושת שביעית אף על פירות נכרים⁴⁰.

יש שכתבו שלהנוהגים כדעת הבית יוסף – שאין קדושת שביעית בפירות של נכרים – אין לכאורה כל איסור בסחורה, ומכאן שאיסור סחורה הוא על המוכר בלבד וממילא אין על הקונה שום איסור. ויש שכתבו שאף

(35) רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ט. ונת' בתשובת הרמב"ם (נדפס בתשובות הרמב"ם בלאו סי' קכח; פריימן סי' קלו).

(36) ויקרא כה, ו.

(37) 'ספרא' שם. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פ"ה הי"ג.

(38) בשו"ת אבקת רוכל סי' כד; כסף משנה הלכות שמיטה ויובל פ"ד הכ"ט.

(39) וכ"כ הרדב"ז על הרמב"ם שם. וכתב שם, שאף שמדברי הרמב"ם משמע שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה, שהרי כתב "גוי שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית, פירותיה מותרין, שלא גזרו על הספיחין אלא מפני עוברי עבירה, והגויים אינם מצווין על השביעית כדי שתחזור עליהם" – ולפי זה היה ראוי לנהוג קדושת שביעית בפירות של נכרים – מכל מקום, סמכו להקל על הסוברים שיש קניין לגוי להפקיעה מקדושתה, כיוון שהוא דרבנן, שאנו סומכים על הגאונים הסוברים כרבי ששביעית בזמן הזה דרבנן (גיטין לו ע"א).

(40) שו"ת המבי"ט ח"א סי' שטו, ח"ב סימן מה. וכן פסק בנו המהרי"ט (שו"ת מהרי"ט ח"א סי' מג). וכ"כ הר"ש סיריליאו (לירושלמי שביעית פ"ו ה"א). ושם דייק זאת מל' הרמב"ם (תרומות פ"א ה"י) שכתב שאע"פ שנלקחה הארץ מן הנכרי מקודש גם היום וחייב בשביעית ובמעשרות ופשוט הוא דאין כבוש הגויים כבוש". וכן למד מ"ש הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל ספ"ד (לעניין ספיחין): "גוי שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית פירותיה מותרין שלא גזרו על הספיחים אלא מפני עוברי עבירה והגויים אינן מצווין על השביעית כדי שנגזור עליהם". ומסכם הר"ש סיריליאו: "משמע דאין קולא בשדות גויים אלא משום ספיחין ומשום דאין מצווין, אבל לעניין קדושת הפירות בקדושתן הן עומדים וחייבין לשמור בהן דיני מעשרות".

לנוהגים כדעת המבי"ט אין זה פשוט שיש איסור לסחור בפירות אלו, שכן המבי"ט כתב וז"ל: "ונראה לי דמהאי טעמא נמי נקל בדיני סחורה בפירות שביעית, דהא דילפינן לאכלה אמר רחמנא ולא לסחורה, היינו בפירות ישראל דזכו מן ההפקר משדות ישראל, ולהכי הווי לאכלה ולא לסחורה. אבל מי שלקח בדמים פירות שביעית של גוי הרי תחילתו בסחורה ומצי למימר אתינא מכח גברא וכו'. אבל בשאר דינים של שביעית אשר רבו, לא מצאתי שום סמך להתיר. והרב כפתור ופרח כתב פ"א שאפילו בפירות שביעית של גוי היו נוהגים איסור קודם לכן, ע"כ. ואפשר כי מה שכתב איסור הוא גם כן שצריך לאכלם בקדושת שביעית שלא ישנם מברייתן ולא לעניין ביעור וסחורה"⁴¹.

למעשה כתבו רבים מהפוסקים שאין קדושת שביעית חלה על הפירות הגדלים בקרקע של נכרי⁴². לכן, אם ירצה ישראל לאכול מהצומח שם – צריך להפריש (ללא ברכה⁴³) תרומות ומעשרות: תרומה, מעשר ראשון, תרומת מעשר ומעשר עני⁴⁴.

א. שמיטת קרקע: מצות שמיטת הקרקע בשנה השביעית היא מהמצוות התלויות בארץ⁴⁵, ואינה נוהגת בחו"ל⁴⁶.

ב. בזמן הזה חלים דיני השמיטה (דהיינו): איסורי העבודה בקרקע ובאילנות, המצוה להפקיר את הפירות, איסור סחורה בפירות,

(41) שו"ת המבי"ט ח"א סי' שלו.

(42) פאת השלחן סכ"ג סי"ב. ועוד. וראה גם מנחת ירושלים ח"ב פ"ג בשם הגרש"ז אויערבאך שהעיד שכן נהגו למעשה ת"ח ואנשי מעשה.

והאריך בזה בקובץ בית אהרן וישראל גליון קעז ע' עח ואילך.

(43) פאת השלחן סכ"ג סי"ב. שכן פירות שביעית אין מפרישים מהן תרומות ומעשרות, ומפני הספק הקיים בפירות שגדלו בקרקע הנכרי אין לברך על הפרשת תרומה מהן אלא מפרישים ללא ברכה.

(44) רמ"א יו"ד סשל"א סי"ט. ברכ"י שם.

(45) להגדרת שטח ארץ ישראל, ראה להלן סעיפים י"א-ט"ז.

(46) בהר כה, ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ה.

דיני קדושת שביעית, ביעור פירות שביעית) בארץ ישראל⁴⁷ מדברי סופרים⁴⁸.

אף על פי כן, יש מהפוסקים שכתבו שבספק בדיני השמיטה עלינו לנהוג לחומרא, ולא אומרים בזה את הכלל "ספק דרבנן לקולא"⁴⁹. ויש אומרים שגם בדיני השמיטה בזמן הזה יש להקל במקום ספק⁵⁰.

ג. שמיטת כספים: מצות שמיטת כספים אינה תלויה בארץ, והיא נוהגת⁵¹ בין בארץ ובין בחו"ל⁵².

ד. עבודת ה': התוכן הרוחני שבשנת השמיטה, קדושתה והיותה "שבת לה'", והדרישה להוסיף בלימוד התורה וכו' – הינם גם ליהודים המתגוררים בחו"ל⁵³.

ה. תוכן מצות השמיטה, שהאדם יכיר "שהכל ברשות אדון הכל"⁵⁴ – פשוט שהכרה זו נצחית היא בכל זמן ובכל מקום, גם כשאין

47) שגבולותיה נתפרשו בתורה – בפרשת מסעי לד, גייב. וברש"י שם (פס' ב): מן הגבולין הללו ולפנים המצוות נוהגות. למעשה נחלקו הפוסקים כיצד יש לזהות את גבולות הארץ – הן בגבול הצפוני והן בגבול הדרומי. ואכמ"ל, ומעט יצוין להלן בהערות. 48) נסמן בלקו"ש ח"א ע' 273 הערה 1. ח"ז ע' 356 הערה 10. לעיל במבוא הערות 87, 88. וכ"ה להדיא ברמב"ם הל' שמיטה יובל פ"י ה"ט לפי נוסח ספרים מדויקים. וראה פאת השלחן סכ"ג בית ישראל ס"ק כג. שו"ת בית הלוי ח"ג סי' א. מאמר מרדכי ח"ה (תשע"ד) מאמרים סי' ב. "לאור ההלכה" ע' עט ואילך (בהוצאת תשס"ד – ע' קלא ואילך).

49) שו"ת בית הלוי ח"ג סי' א אות ז (ע' יח). שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' רב. וכ"כ החזו"א בכ"מ, שכיון שעיקר שמיטה מה"ת, יש להחמיר בספק גם בזה"ז שאינה אלא מדרבנן. וראה שערי צדק (שער מצות הארץ פ"י סי"ז. וציין לס' חרדים ושל"ה) שבני חו"ל המסכנים בעצמם לבא בארץ הקודש עליהם ודאי חוב גמור להחמיר בכל מצוות התלויות בארץ כדין המחמירים.

50) פאת השלחן ס"כ בית ישראל ס"ק נב. וע"פ מ"ש הש"ך (לגבי חלה) יו"ד סש"כ סק"ב.

51) בזמן הזה – מדברי סופרים.

52) ספרי פרשת ראה טו, ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ט ה"ב.ג. שו"ע חו"מ סס"ז ס"א. שו"ע אדה"ז חו"מ הל' הלואה סל"ד.

53) לקו"ש חיי"ט ע' 613. שיחת ח"י אלול תשל"ט (שיחות קודש תשל"ט ח"ג ע' 674). ועוד.

54) חינוך מצוה שכת. וראה חינוך מצוה פד.

מצות השמיטה נוהגת מן התורה, וגם לא בשנת השמיטה⁵⁵.

בשנת השמיטה צריך להיות מאמץ מיוחד, ככל היכולת, להוספה ממשית בכל הפעולות השייכות ליהדות, תורה ומצוות, הן בחיים הפרטיים והן בחיי המשפחה, והן בחיי הקהל⁵⁶.

ו. נשים: גם נשים חייבות בכל דיני השמיטה⁵⁷.

ז. ילדים: כל אדם מחויב לחנך את בניו ובנותיו למצוות, ולמנוע מהם לעבור על איסורים. ובכלל זה יש לחנכם לקיום כל דיני השמיטה⁵⁸.

פירות שיצאו ממקומם

ח. פירות שצמחו בשנה שביעית בארץ ישראל – אסור להוציאם לחו"ל⁵⁹, ואפילו אם דעתו להחזירם לארץ לפני זמן הביעור⁶⁰.

אם עבר והוציא, מותר לאכלם בחו"ל⁶¹. ויש אומרים שאסור לאכלם בחו"ל⁶².

ט. ויש מי שאומר, שלאחר הביעור⁶³ מותר לכתחילה להוציאם לחו"ל⁶⁴.

י. פירות חו"ל שנכנסו לארץ מותר למכרם בתנאי שניכר שהם מחו"ל. אם לא יודיע ללקוחות שפירות אלו הינם מחו"ל, אסור למכרם במידה או במשקל או במניין, אלא באומד⁶⁵.

(55) לקו"ש חל"ד ע' 215.

(56) מכתב כללי ר"ח מרחשון תשמ"ז (התוועדות תשמ"ז ח"א ע' 459).

(57) חינוך מצוה פד. מצוה תעז. מנ"ח מצוה פד סק"א, מצוה קיב, ובמצוות עשה שמנה הרמב"ן מצוה ה (בדפוסים חדשים הדפיסוהו במקומו במצוה ג).

(58) ראה עוד להלן פרק י"ז סעיפים י"ג-י"ז.

(59) רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ה הי"ג.

(60) ראה שו"ת ציץ הקדש ח"א סי' טו אות ה.

ויש מתירים – ראה בארוכה בית רידב"ז (על פאה"ש) פ"ה ה"ח. ספר השמיטה (טוקצינסקי) פ"ח [א] ס"ה. שביית השדה (במהדורה המחודשת) ע' שלג.

(61) שו"ת אגרות משה אור"ח ח"ה סי' מב. וראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ז הי"ב.

(62) ראה שו"ת ציץ הקדש ח"א סי' טו אות ד. ועוד.

(63) יבואר להלן פרק ט"ו.

(64) שו"ע לשבת מהרידב"ז, על פאה"ש פ"ה סי"ח.

(65) רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ו ה"ה.

למעשה לא מקפידים על כך. יש אומרים, שכיוון שכיום רוב הפירות בשוק הינם של היתר אין חשש⁶⁶; ויש אומרים שכיוון שהדבר ניכר למומחה, די בכך⁶⁷.

גבולות הארץ, עולי מצרים ועולי בבל

יא. בשטח שבו החזיקו עולי בבל⁶⁸ (שעלו לארץ ישראל אחרי גלות בבל, בתקופת בניית בית שני) נוהגים כל דיני השמיטה, כנ"ל, וגם איסור ספיחים;

ואילו בשטח שנכבש על ידי עולי מצרים בלבד ולא החזיקו בו עולי בבל, חלים איסורי העבודה בקרקע ובאילנות⁶⁹, וכן יש קדושת שביעית בפירות הצומחים שם⁷⁰, אך אין איסור ספיחים בצומח שם מאליו⁷¹. זרע שם באיסור – יש אומרים שאסור באכילה⁷².

הצומח שם⁷³ בשנת השמיטה – ראוי להפריש ממנו תרומות ומעשרות⁷⁴ (ללא ברכה): תרומה, מעשר ראשון, תרומת מעשר

(66) ראה אמונת עתיך גליון 107 ע' 83.

(67) חזו"א שביעית סי' יד, יב.

(68) להגדרת שטח זה ראה אנציקלופדי' תלמודית ח"ב ערך ארץ ישראל ע' רט-ריא, ובנספח לערך ארץ ישראל שנדפס שם בסוף הכרך.

(69) רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ו.

(70) פיה"מ להרמב"ם שביעית פ"ו מ"א.

(71) רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ו.

(72) השמיטה כהלכתה (תשס"ז) פ"ב בביאור ע' מ.

(73) בשונה מהצומח בשטח שכבשו עולי בבל, שאין מפרישים ממנו תרומות ומעשרות (שו"ע יו"ד סל"א סי"ט. ושם לא נזכר על שטח עולי מצרים, כנראה מפני שבזמנם לא התגוררו ישראל בשטח זה ולא הייתה בכך כל נפק"מ). וראה להלן פרק י"ד סעיפים פ"פ-ג. (74) ע"פ רמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ה. וכ"כ המל"מ (הל' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ז) בשיטת הרמב"ם. פאת השולחן סי' כג ס"ק כ"ה כ"ז. תורת הארץ ח"ב ביאורים פ"ב אות כח. מקדש דוד שביעית סי' א. 'דבר השמיטה' דף מה, ב.

ואף שלכאורה תמוה, שהרי פירות אלו חייבים בהפקר, והפקר פטור מן המעשר. ראה בספרים הנ"ל שתירצו זאת באופנים שונים.

ובאמת יש שכתבו (חזו"א שביעית סי' ג, כד. מעדני ארץ תרומות פ"א ה"ה. ועוד) מחמת קושיא זו שלמעשה א"צ להפריש תרו"מ [באם אכן הפקירו, ובאם לא הפקירו יתבאר להלן פרק י"ד סעיף פ"ג].

ולמעשה ראוי להחמיר כפשטות הרמב"ם וכביאורי הפוסקים הקדמונים. ואכמ"ל.

הלכה למעשה

♦ תשרי ♦

מדריך הלכתי
לאור פסקי רבותינו נשיאנו
ומנהגי חב"ד

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

עריכה

הרב ישראל נחמן לרנר

ריכוז מערכת

הרב שניאור זלמן ברנשטיין

הרב שמואל מקמל

כתיבה וליקוט

הרב יוסף יצחק בקשי

הרב מאיר רוזנבלט

כתיבת הקדמות

הרב שמואל מקמל

חברי מערכת

הרב מנחם מענדל הראל

הרב לוי יצחק שפרינגר

הרב מנחם מענדל ויינר

הרב מנחם שניאור מיודובניק

הרב מנחם מענדל הלפרין

הגהה חלבתית

הגה"ח הרב מיכאל אבישיד

הגה"ח הרב שלמה זלמן לבקיבקר

הגה"ח הרב יעקב סינאווי

הגה"ח הרב משה קורנוויץ

הגה"ח הרב חיים קיז'נר

ניחול פרויקט

הרב שניאור גורפינקל

עיצוב כריכה ושערים

קווי מתאר | 054.8429448

עימוד

מענדל לרנר

יו"ל ע"י

מכון הלכה חב"ד (ע"ר)

מהדורה ראשונה - תשע"ח

מהדורה שניה - תש"פ

לשכת ההלכה

סמס לרב: 055-7081737

קו לרב: 077-2251770

אתר: smslarav.co.il

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם או להעתיק קטעים/חלקים מהספר

ללא רשות בכתב מהמו"ל

הערות והארות ניתן לשלוח למייל:

office@smslarav.co.il

מבנה הספר

הספר נכתב במתכונת ייחודית, המאפשרת ללומד להגיע לידי מיצוי לימוד הלכות החג באופן יסודי. מבנה הספר כולל בתוכו כמה חלקים שונים המרכיבים ביחד תמונה שלימה ומקיפה, המביאה את הלומד לידי ידיעה בהירה ביסודות ההלכה וטעמי המנהגים, ולהתמצאות רחבה בפרטי ההלכה.

להלן יוצג מבנה הספר ותוכנו:

הלכות ומנהגים

חודש תשרי ה"מרובה במועדות"¹ – הלכותיו רבות ומגוונות. החל ממנהגי חודש אלול וימי הסליחות, מצוות שופר והלכותיה, מנהגי עשרת ימי תשובה, דיני יום הכיפורים, כללי בניית הסוכה והשיבה בה, נטילת ד' מינים, מנהגי הושענא רבה ושמחת תורה ועד דיני הזכרת ושאלת הגשמים. בתוך כך, יש פרטים הלכתיים רבים הנוגעים לעצם המצווה – ובידיעת ההלכה כראוי, ניתן לקיים את המצוות הללו כהלכתן.

הקדמות להלכות

עבודה גדולה וייחודית נעשתה בספר זה – והיא ההקדמות להלכות. דרכם של ספרי ה'ליקוטים' להביא את ההלכות הנצרכות והדברים הנוגעים למעשה. אך כבר אמרו רבותינו "לעולם ישלש אדם שנותיו . . . שליש במשנה ושלש בתלמוד"². היינו, שאין להסתפק בלימוד ה'משנה' – ההלכה, אלא יש ללמוד את 'התלמוד' – שהם טעמי ההלכות. כך ניתן להבין היטב את ההלכה, לזכור אותה, ולהתנהג לפי הדרכותיה כראוי.

(1) כהלשון הידוע בשו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ב ס"ב. ועוד.

(2) קידושין ל, א. והובא להלכה – רמב"ם הל' ת"ת פ"א הי"א"יב. טוש"ע יו"ד סרמ"ו ס"ד. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב ושם: "כי אם אינו יודע טעמי ההלכות אינו מבין גופי ההלכות לאשורן".

לשם מטרה זו, נכתבה הקדמה מפורטת לפני כל חג, המסבירה את יסודות ההלכה – החל מתורה שבכתב, ובהמשך – ביאורי המצווה בתורה שבעל פה, עד לספרי הפוסקים האחרונים. וכמובן, ביאורי רבותינו נשיאינו בעניינים אלו.

אף שדרכו של אדם לחפש את מבוקשו ללא מאמץ – ובאם ניתן להגיע למטרה בדרך קלה, הרי שכך אדם יבחר את דרכו. במקרה דנן, מומלץ ביותר לכל מי שנוטל את הספר ללמוד בו – לעבור ביסודיות על ההקדמות ללימוד ההלכות. לימוד זה ייתן טעם וחיות מיוחדת בכל קיום הלכות החג, ויאפשר ללמוד להסביר את טעמי ההלכות לבני ביתו ולילדיו הקטנים – דבר שיגביר את שמירת החג בהידור בביתו ובמשפחתו – כרצון ה' יתברך. וכבר העידו רבים, ובראשם רבנים ושלוחים, על החיות המיוחדת שהוסיפו ההקדמות ללמוד ההלכות בקרב בני קהילתם.

שאלות ותשובות

במהלך הספר צוינו מקורות ההלכה. כדרכה של תורה, ישנן הלכות אשר לא נפסקו באופן ברור בספרי ההלכה הקדמונים – ויש לברר מתוך הכתובים ולהסיק את מסקנת ההלכה. בהלכות מעין אלו ישנם דיונים ובירורים ארוכים, על מנת להגיע למסקנת ההלכה הנכונה בסייעתא דשמיא. אך למען ירוץ הקורא בספר, בחרנו שלא להביא בגוף הספר את הדיונים והפלפולים שישנם בהלכות שונות, ואלו הובאו בחלקם ב'עיונים' שבסוף הספר.

במהדורה זו נערך חלק זה מחדש בצורת שאלות ותשובות עם פיענוח מראי המקומות, וזאת בכדי להקל על המעיין ללמוד תשובות אלו בצורה ברורה, כשלצד בירור מעמיק תבוא המסקנה. במקרה שיש בו דיון ובירור הלכתי – צויין בהערה 'ראה בשאלות ותשובות'. כך יוכל הלומד לעיין כשעתותיו בידו, בדיון ההלכתי שסביב ההלכה ובמקורותיה.

קביעות שנים

חגי תשרי במשך השנים, יכולים לחול בימים שונים בשבוע. בשנים אלו משתנות ההלכות וכן יש הדרכות מיוחדות בהתאם לקביעות המסוימת. על כן, ייחדנו בספר זה פרקים העוסקים בהוראת ההנהגה לשנים אלו. דבר המסייע לידיעת ההלכה בזמנים אלו באופן הברור ושווה לכל נפש.

תוכן ענינים

חודש אלול

25.....	פתיחה
חודש אלול / 25 / מנהגי חודש אלול / 27 / תכלה שנה וקללותיה / 28 / סליחות / 28	
32.....	פרק א חודש אלול
ערב ראש חודש אלול / 32 / ראש חודש אלול / 32 / לדוד ה' אורי / 33 / תקיעת שופר בחודש אלול / 34 / מנהגי חודש אלול / 36 / פרשת י' כי תבוא' / 38 / שבת מברכים / 39 / תאריכים חסידיים / 41	
43.....	פרק ב ימי הסליחות
זמן אמירת הסליחות / 43 / הכנה לסליחות / 43 / סליחות בציבור / 46 / ימי הסליחות / 46	

ראש השנה

51.....	פתיחה
התרת נדרים / 51 / ערב ראש השנה / 51 / ראש השנה / 53 / שמותיו של החג / 53 / אמירת תהלים / 55 / ליל ראש השנה / 55 / סעודת ליל א' דראש השנה / 56 / תפלת "אבינו מלכנו" / 56 / קריאת התורה וההפטרה בראש השנה / 57 / תקיעת שופר / 58 / השופר / 61 / זמן התקיעות / 61 / ההכנה לתקיעות / 63 / הברכות / 65 / אחיות השופר / 65 / אופן התקיעות / 66 / תקיעות דמעומד / 67 / תפלת מוסף של ראש השנה / 69 / התקיעות שלאחר תפלת מוסף / 72 / תשליך / 72 / יום ב' של ראש השנה / 73 / יו"ט שחל במוצאי שבת / 75	

פרק ג	ערב ראש השנה 77
	סליחות 77 / התרת נדרים 78 / כתיבת פ"נ 79 / קברי צדיקים 80 / פרוזבול 82 / דינים ומנהגים נוספים 83 / הכנות לחג 84 / תפילת מנחה 85 / הדלקת נרות 85
פרק ד	עירוב תבשילין 87
	סדר עירוב תבשילין 87 / דינים שונים 88
פרק ה	ליל א' דראש השנה 90
	הנהגת היום 90 / תפילת ערבית 90 / סעודת יום-טוב 92
פרק ו	יום א' דראש השנה 97
	תפילת שחרית 97 / קריאת התורה 99 / תפילת מוסף 100 / סעודת החג 104 / שהחיינו 104 / שינה 104 / הכנה ליום ב' 104 / תשליך 105
פרק ז	דיני תקיעת שופר 107
	התקיעות 110 / תקיעות מעומד 113 / התקיעות בסיום התפילה 113 / מבצע שופר 113
פרק ח	יום ב' דראש השנה 117
	ליל ב' דראש השנה 117 / הדלקת נרות 117 / סעודת החג 118 / יום ב' דראש השנה 119
פרק ט	ר"ה שחל בימים חמישי ושישי 121
	יום רביעי - ערב ראש השנה 121 / יום ב' דר"ה - ערב שבת 121 / שבת שובה - ג' תשרי 122
פרק י	ראש השנה שחל בשבת 124
	ערב שבת 124 / ליל שבת 124 / סעודת שבת וחג 125 / שחרית 125 / קידוש 126 / מנחה 126 / תשליך 126 / מוצאי שבת - ליל ב' דראש השנה 126 / יום ב' דראש השנה 127

עשרת ימי תשובה

- פתיחה** 131
 עשרת ימי תשובה 131 / צום גדליה 132 / שבת שובה 133 /
- פרק יא** עשרת ימי תשובה 135
 הוספות בתפילה 135 / דין השוכח 136 / אבינו מלכנו 136 /
 ימי תשובה 137 / שבת שובה 138 / מוצאי שבת שובה 138 / ו'
 תשרי 139 /
- פרק יב** צום גדליה 140
 החייבים בתענית 141 / התפילות 142 / צדקה 144 / דיבורי
 כיבושין 144 /

יום הכיפורים

- פתיחה** 147
 מצוות היום 147 / כפרות 149 / תפלת שחרית של ערב יום
 הכיפורים 151 / סעודות ערב יום הכיפורים 152 / התפייסות
 ובקשת מחילה 153 / מלקות 154 / טבילה 155 / צדקה 155 / תפלת
 מנחה 155 / ברכת הבנים 156 / מקרא קודש 156 / נר החיים 157 /
 הדלקת נרות 157 / מצות וידוי 157 / איסור עשיית מלאכה
 וחמשת העינויים 159 / כל נדרי 160 / ברכת "שהחיינו" ותפלת
 ליל יום הכיפורים 161 / נטילת הידיים וברכת שעשה לי כל צרכי
 ביום הכיפורים 161 / קריאת התורה וההפטרה ביום הכיפורים
 בשחרית ובמנחה 162 / יזכור 164 / סדר עבודה 166 / תפילת
 נעילה 168 / הבדלה 172 / קידוש לבנה 172 / מוצאי יום הכיפורים
 וסעודת יו"ט 172 /
- פרק יג** ערב יום הכיפורים 174
 כפרות 174 / סדר היום 177 / אכילה בערב יום הכיפורים 178 /
 מלקות ותפילת מנחה 179 / סעודה מפסקת 181 / הדלקת
 נרות 182 / קודם החג 183 /

פרק יד דיני העינוי ביום הכיפורים 185

חמישה עינוים / 185 / אכילה ושתיה / 185 / אכילת חולה / 187 /
אכילה בשיעורים / 189 / תרופות / 191 / רחיצה / 192 / נעילת
הסנדל / 193

פרק טו ליל יום הכיפורים 194

תפילת 'כל נדרי' / 194 / תפילת ערבית / 195 / איסור עשיית
מלאכה / 195 / קריאת שמע שעל המטה / 195

פרק טז יום הכיפורים 196

מצוות היום / 197 / שחרית / 197 / קריאת התורה / 197 / הזכרת
נשמות / 198 / תפילת מוסף / 199 / הפסקה / 200 / תפילת מנחה / 201 /
תפילת נעילה / 202

פרק יז מוצאי יום הכיפורים 204

תפילת ערבית / 204 / הנהגות מוצאי יוהכ"פ / 204 / הבדלה / 205 /
קידוש לבנה / 206 / סעודה חשובה / 206 / עשיית הסוכה / 207 / י"א
תשרי / 207

פרק יח יום הכיפורים שחל בשבת 208

ערב שבת - ערב יום הכפורים / 208 / התפילות / 208 / הבדלה / 209

חג הסוכות

פתיחה 213

שמותיו של החג / 213 / מצות הסוכה וטעמה / 214 / הלכות הסוכה
הנלמדים ממדרש הפסוקים / 217 / עשיית הסוכה וברכתה / 219 /
נויי סוכה ומנהג חב"ד בזה / 219 / מצות ישיבה בסוכה / 221 /
שינה בסוכה / 222 / קרבנות החג / 223 / אושפיזין / 224 / שמחת
בית השואבה / 225 / מצות נטילת ארבעת המינים / 230 / ההלכות
לגבי דברים המעכבים שנלמדו ממדרש הפסוקים / 233 / אתרוג
קאלאבריא / 236 / מצות נטילת לולב וזמנה / 237 / נטילת הלולב
והנענועים / 238 / אופן הנענועים / 239 / הנענועים בהלל / 240 / חול

המועד 241 / הושענא רבה 243 / תיקון ליל הושענא רבה 245 /
 הקפות - הושענות 245 / הסרת הכריכות העליונות מהלולב 246 /
 זקיפת ונטילת הערבה במקדש, ונטילתה וחבטתה בזמן הזה 247 /

פרק יט בניית הסוכה.....250

מקום הסוכה 251 / הרצפה 253 / סדר הבנייה 253 / גודל
 הסוכה 254 / הדפנות 255 / סכך 260 / הנחת הסכך על דבר הפסול
 לסיכוך 263 / כיסוי הסכך 264 / נוי סוכה 265 / פירוק הסוכה 265 /

פרק כ ארבעת המינים.....266

לולב 266 / הדס 269 / ערבה 270 / אתרוג 272 / יתר דיני ד' מינים 273 / אגידת ד' מינים 275 /

פרק כא ערב חג הסוכות.....277

הדלקת נרות 279 /

פרק כב הישיבה בסוכה.....281

הפטורים מן הסוכה 284 / ברכת "לישב בסוכה" 285 / זמן
 הברכה 286 / כבוד הסוכה 287 /

פרק כג ליל א' דחג הסוכות.....288

תפילת ערבית 288 / סעודת יום טוב 288 / אושפיזין 291 / ברכת
 המזון 291 / שמחת בית השואבה 292 /

פרק כד שמחת יום טוב ועונג יום טוב.....293

שתיית יין 293 / אכילת בשר 294 / זהירות מקלות ראש 294 /
 הזמנת אורחים 295 /

פרק כה נטילת לולב.....296

זמן הנטילה 296 / לולב השאול 296 / סדר נטילת הלולב 298 /
 מבצע ד' מינים 301 /

פרק כו יום א' דחג הסוכות.....302

אמירת הלל 302 / הושענות 304 / קריאת התורה 306 / מוסף 307 /
 שהחיינו 307 / סעודת יום טוב 308 / מוצאי יום טוב 308 /

- פרק כז יום טוב של סוכות שחל בשבת 310**
 ערב שבת 310 / ליל שבת 310 / סעודת שבת וחג 311 / שחרית 311 /
 קידוש 312 / מנחה 312 / מוצאי שבת - ליל א' דחוד"מ - בארץ
 ישראל 312 / מוצאי שבת - ליל ב' דיו"ט - בחו"ל 312 /
- פרק כח יום ב' דחג הסוכות - בחו"ל 314**
- פרק כט חול המועד 316**
 תפילת שחרית 317 / דין השוכח 'יעלה ויבא' בתפילות חול
 המועד 317 / קריאת התורה ותפילת מוסף 319 / סעודות חול
 המועד 321 / שמחות ואירועים בחול המועד 321 /
- פרק ל דיני מלאכה בחול המועד 323**
 איסור עשיית מלאכה בחול המועד 323 / היתר עשיית מלאכה
 בחול המועד 324 / תיקון הגוף 326 / כיבוס וטיפול בבגדים 328 /
 עבודה ומסחר בחול המועד 329 / תיקונים בחול המועד 331 /
 כתיבה בחול המועד 333 /
- פרק לא שבת חול המועד 336**
 ערב שבת 336 / ליל שבת 337 / סעודת שבת 337 / תפילת
 שחרית 338 / סעודת שבת 339 / מנחה 339 / מוצאי שבת 340 /
- פרק לב ליל הושענא רבה 341**
 שמחת בית השואבה 341 / אמירת חומש דברים 341 / אמירת
 תהלים 341 / תפוח בדבש 342 / קריאת שמע שעל המטה 343 /
 עלות השחר 343 / איסור אכילה 343 / קריאת שמע של
 שחרית 344 /
- פרק לג יום הושענא רבה 345**
 הוספה בצדקה 345 / 'הושענות' 345 / תפילת שחרית 345 / הלולב
 והערבות לאחר החג 348 / סעודת יו"ט 348 / שנים מקרא 349 /
 פרידה מהסוכה 349 /

שמיני עצרת ושמחת תורה

פתיחה 353

שמיני עצרת ומעמדו / 353 / תפלת גשם / 356 / "תהלוכה" / 357 /
ההקפות / 357 / קריאת התורה בשמחת תורה / 359 / הקפות
שניות / 360

פרק לד שמחת תורה 361

ערב החג / 361 / הדלקת נרות / 361 / השמחה בשמיני עצרת ושמחת
תורה / 363 / תהלוכה / 363 / תפילת מעריב / 364 / קידוש / 364 /
גזירת המשקה / 364 / סדר הקפות / 365 / סעודת יום טוב / 366 /
שחרית / 367 / קריאת התורה / 367 / הזכרת נשמות / 370 / תפילת
מוסף / 371 / שיעורי חת"ת / 372 / התוועדות / 372 / מוצאי שמחת
תורה / 372 / הקפות שניות / 373

פרק לה שמחת תורה שחל בשבת - בארץ ישראל 374

ערב שבת / 374 / ליל שבת / 374 / קריאת התורה / 375 / קידוש / 375 /
מנחה / 375

פרק לו שמיני עצרת - בחו"ל 376

פרק לז שמע"צ ושמח"ת שחלים בימים ד' ה' בחו"ל 379

יום רביעי - ערב יום טוב / 379 / יום חמישי - שמע"צ / 379 / יום שישי
- שמחת תורה, ערב שבת / 379 / שבת קודש - איסרו חג / 380

פרק לח שבת בראשית - שבת מברכים 381

ברכת החודש / 381

פרק לט דיני שאלת המטר 382

זמן השאלה בארץ ישראל ובחוץ לארץ / 382 / דין הטועה / 384

הוספות

הוספה א	הלכות שליח ציבור..... 391
	מינוי שליח ציבור 391 / שליח ציבור אבל 392 / הכנה לתפילה 392 / נתינת שכר לשליח ציבור 392 /
הוספה ב	שאלות ותשובות..... 394
	א התרת נדרים בעדה שלמה 394
	ב עניית אמן בקידוש אחר שהחיינו של הבעל 395
	ג תקיעת שופר כשאין אפשרות לתקוע ל' קולות 396
	ד יולדת שאינה מניקה, חיובה בצום גדליה 398
	ה כפרות באשמורת כשהשחיטה אחר עלות השחר 400
	ו ברכת 'על כיסוי הדם' כשלא נבדקו הסימנים 400
	ז הבונה סוכתו במקום שידוע לו שיגרם לו צער 401
	ח שיעור התנודה הפוסל את דופן הסוכה 403
	ט שיחת חולין בתוך הסוכה 405
	י פרטי דינים בעניין הקנאת ד' מינים לקטן 406
	יא שכח לשאול מטר במנחה בערב שבת ונזכר בלילה 420
הוספה ג	תרשימים מסכמים..... 422
	תרשים א הלכות תקיעת שופר למעשה..... 422
	תרשים ב מדריך לקניית ד' מינים למנהג חב"ד..... 426
	תרשים ג דין אמירת "ותן טל ומטר"..... 428
מפתחות	430.....

פתיחה

חודש אלול

ימי חודש אלול¹ מסוגלים הם במיוחד לתשובה², שכן מצינו שבימים אלו התרצה ה' למחול לישראל על חטא העגל ארבעים יום לאחר מתן תורה: בשעת החטא התעורר חרון אף מלמעלה על כך, משה רבינו העתיר בתפילה והזכיר זכות אבות והצליח לעכב את העונש. אולם גם לאחר רדתו מההר ושבירת הלוחות, עדיין היה על משה רבינו להמליץ טוב על ישראל, ולכך שב ועלה להר סיני. היה זה בראש חודש אלול³ בו החל משה רבינו בסדר של תפלות ובקשת סליחה ורחמים, עד שביום הכיפורים נתקבלה תשובתם של ישראל לגמרי, וירד משה לתת לישראל את הלוחות השניים ולבשר להם כי ה' יתברך סלח להם. כך שארבעים הימים שמתחילת חודש אלול ועד יום הכיפורים הם הימים המסוגלים ביותר לתשובה⁴ ולחשבון נפש⁵.

(1) וראה לקו"ש ח"ט ע' 158 שהאווירה של עבודת של ימי אלול מתחילה כבר משבת מבה"ח אלול, ולמעשה עוד קודם לכן – החל מחמשה עשר במנחם אב בו מאחלים איש לרעהו "כתיבה וחתימה טובה" (וראה סה"ש תנש"א ח"ב ע' 770 והערה 33 שם. ועוד).

(2) וכידוע ביאורו של רבנו הזקן במאמרו ד"ה "אני לדודי ודודי לי ראשי" תיבות אלול – שעניינו של חודש אלול "יובן על-פי משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאין (ויכולים – ראה סה"מ ה"ש"ת ע' 167) כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. . . וכך העניין על דרך משל בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו יתברך בשדה. . . שהוא עניין הארת י"ג מדות" (לקו"ת ראה לב, ב).

(3) וראה התוועדויות תשמ"ב ח"ד ע' 2103 ואילך.

(4) ראה טווא"ח ונו"כ סתקפ"א; וביחוד ב"ב הימים מח"י אלול עד ראש השנה, שהם כנגד י"ב חדשי השנה, יום לחודש יום לחודש, שבימים אלה ניתן לתקן ולהשלים את כל י"ב חדשי השנה (ראה סה"ש תש"ג ע' 177, וע' 179); והוסיף ע"כ הרבי וגילה שתאריכי החודש של אלול החל מ"א אלול, בכל אחד מהם פועלים על כל ימים אלו בחדשי השנה שחלפה. ועד ליום כ"ט באלול שמתקן את כל ימי כ"ט ואף ימי לי בשנה החולפת (ראה סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 666).

(5) ראה לקו"ש ח"ד ע' 267. ועוד.

בהזדמנויות רבות הזכיר הרבי כי העבודה הרוחנית של חודש אלול מרומזת בראשי התיבות של שם החודש⁶. ראשי התיבות "אלול" רומזים לכמה פסוקים, שכל אחד מהם מציין סוג מיוחד בעבודת ה' השייך לחודש אלול; עבודת התשובה העומדת בגולת הכותרת של חודש זה, מרומזת בפסוק: "ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך"⁷. משמעותה של מילת הלב המוזכרת בפסוק זה היא – הסרת ה"ערלה" המסתירה את האהבה הטבעית שבין יהודי לה'. וזאת פועלים ע"י התשובה.

אחרי שהאדם "מל" את אוטם לבו ופותח את נפשו לעבודת ה', מגיע שלב הירידה לפרטים. עבודה זו מתחלקת לשלושת העמודים: תורה, עבודת התפילה וגמילות חסדים⁸.

לימוד התורה מרומז בפסוק העוסק במצות הצבת ערי המקלט, שאף הוא יוצר את ראשי התיבות של "אלול": "והאלקים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה"⁹. שכן התורה אף היא משמשת כ"מקלט", ומגינה על האדם מפני יצר הרע, כפי שאמרו חכמים: "דברי תורה קולטים"¹⁰. עבודת התפילה¹¹ מרומזת בפסוק "אני לדודי ודודי לי"¹². משום שתפילה היא ההתקשרות בין האדם לקב"ה, מתוך אהבת ה'. קשר זה של אהבה מתבטא בפסוק זה, שמציין את ההתחברות בין "אני" – האדם, ל"דודי" – הקב"ה. גמילות החסדים, מרומזת אף היא בפסוק שראשי התיבות שלו – "אלול": "איש לרעהו ומתנות לאביונים"¹³.

משום כך בחודש אלול צריך האדם להתחזק בתורה, בתפילה ובגמילות חסדים, לתקן את כל הדורש תיקון בתחומים האלה, ובכך

(6) ראה אלף למטה סתקפ"א סק"א.

(7) דברים ל, ו.

(8) אבות פ"א מ"ב.

(9) שמות כא, יג.

(10) מכות י, א. וראה אור התורה דברים ע' א' תיד ואילך.

(11) להעיר מהוראת הבעש"ט ששמע ממורו לומר החל מיום ב' של ראש חודש אלול שלושה פרקי תהלים בכל יום, וביום הכיפורים אומרים שלושים ושישה פרקים, כך שמסיימים אחר נעילה (היום יום א' אלול).

(12) שיר השירים ו, ג.

(13) אסתר ט, כב. וראה לקו"ש חל"ד ע' 90 על כך שהצירוף של שם הוי' שמאיר

בחודש אלול עולה מסופי התיבות של הפסוק: "וצדקה תהיה לנו כיי" (דברים ו, כה).

ראה מ"ח מס' אלול פ"א מ"ד).

פרק א חודש אלול

ערב ראש חודש אלול

א. ערב ראש חודש נקרא "יום כיפור קטן" לפי שבו מתכפרים עוונות כל החודש¹, ועל כן יש הנוהגים להתענות ולומר בו סליחות, ואין מנהגנו כן². אך מן הראוי להוסיף בו בתורה עבודה וגמ"ח³, ולנצלו לחשבון נפש על החודש החולף⁴.

ב. ערב ר"ח אלול שחל בשבת: כאשר חל ראש חודש אלול ביום ראשון וביום שני, ושבת היא ערב ראש חודש – מפטירים בשבת זו "עניה סוערה"⁵, ומוסיפים בסופה פסוק ראשון ואחרון של הפטרת "מחר חודש"⁶.

ראש חודש אלול

ג. ר"ח אלול שחל בשבת: כאשר חל יום א' דראש חודש אלול בשבת (פרשת ראה) מפטירים את הפטרת שבת ראש חודש ("השמים כסאי") ולא "עניה סוערה", מפני שגם בה יש מנחמת ירושלים⁷. לאחר סיום הפטרת "השמים כסאי" מוסיפים פסוק ראשון ואחרון של

(1) פר"ח סתי"ז. וע"ע לקו"ש חל"ב ע' 251.

(2) ומי שעובד כשכיר, וישנו חשש שהתענית תשפיע על תפקודו בעבודה – אסור לו לצום גם אם רוצה בכך (ראה שו"ע חו"מ סשל"ג ס"ה), וק"ו מלמדים וכדומה (ראה ספר חסידים סי' תריז).

(3) שיחות קודש תשל"ו ח"ב ע' 663.

(4) סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 312.

(5) רמ"א סתכ"ה ס"ג.

(6) ספר המנהגים ע' 33, ע' 54.

(7) רמ"א סתכ"ה ס"א. ט"ז שם סק"ב.

הפטרת "מחר חודש"⁸ ("ויאמר לו יהונתן", "ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום").

לאחר מכן, בשבת פרשת כי-תצא (י"ד אלול) – בה מפטירים "רני עקרה" – משלימים ומוסיפים גם את הפטרת "עניה סוערה" (הסמוכה לה בתנ"ך)⁹.

ד. טעה ואמר בשבת ראש-חודש "עניה סוערה": אם נזכר לפני שברך הברכות שלאחרי ההפטרה – יאמר גם "השמים כסאי" ויברך לאחריה. אם לא נזכר עד לאחר שברך¹⁰ יאמר אח"כ השמים כסאי בלא ברכות¹¹.

לדוד ה' אורי

ה. בימי חודש אלול וחגי תשרי נוהגים לומר בתפילות שחרית ומנחה מזמור "לדוד ה' אורי וישעי"¹². מנהגנו להתחיל לאומרו כבר ביום הראשון של ראש חודש אלול (ל' מנחם אב)¹³, ולאומרו בכל יום עד הושענא רבה (כולל מנחת הושענא רבה)¹⁴.

ו. בשחרית אומרים "לדוד ה' אורי" אחרי "שיר של יום" (בראש חודש – אחרי "ברכי נפשי").

אין אומרים קדיש בין אמירת "שיר של יום" לאמירת "לדוד ה'".¹⁵

ז. במנחה אומרים "לדוד ה' אורי" לפני "עלינו לשבח". אין אומרים קדיש בין "לדוד ה'" ל"עלינו".

(8) כמנהגנו בכל א' דראש חודש החל בשבת, ספר המנהגים ע' 33. אגרות קודש ח"ה ע' קח.

(9) מג"א סת"ה סק"א. ספר המנהגים ע' 33, ע' 54.

(10) ומסתבר שהוא הדין אם התחיל בברכה (וכבר הזכיר שם ה') – יסיים הברכות ויאמר לאחריהן "השמים כסאי". אמנם אם עדיין לא הזכיר שם ה' בברכה – יפסיק, יקרא הפטרת "השמים כסאי", ויברך לאחריה.

(11) קצשו"ע סקכ"ח ס"ד.

(12) סידור אדה"ז. מט"א סתקפ"א ס"ו. וראה לעיל בפתיחה.

(13) ספר המנהגים ע' 17, ע' 53.

(14) סידור אדה"ז. ספר המנהגים ע' 17.

(15) אגרות קודש ח"ה ע' דש. שיחת אחש"פ תשי"ט (תורת מנחם חכ"ה ע' 231).

ח. המתפלל תפילת מנחה במנין שבו נוהגים לומר "לדוד ה'" אחרי "עלינו לשבח" – יאמר "עלינו" עם הציבור¹⁶, ואחר כך "לדוד ה'", ואחר כך יאמר שוב "עלינו"¹⁷.

תקיעת שופר בחודש אלול

ט. נוהגים לתקוע בשופר בחודש אלול כדי לעורר את העם לתשובה¹⁸, ומתחילים לתקוע ביום ב' דראש חודש אלול – יום א' אלול¹⁹.

י. ביום א' דראש חודש אין תוקעים בציבור, אך נוהגים לתקוע בו בכדי להתלמד²⁰.

יא. תוקעים בכל יום חול במהלך החודש חוץ מערב ראש השנה. בערב ראש השנה לא תוקעים²¹.

יב. סדר התקיעות: סדר התקיעות של חודש אלול הוא: תקיעה שברים תרועה תקיעה, תקיעה שברים תקיעה, תקיעה תרועה תקיעה²².
יג. התקיעות שתוקעים בחודש אלול יש בהם עניני התקיעות של ראש השנה²³, על כן ראוי להקפיד בהם שיהיו כפי דיני התקיעות שבראש השנה²⁴.

(16) טעם הדבר, מאחר ויש לומר "עלינו" עם הציבור (קצות השלחן סי"ג ס"ו).

(17) שלחן מנחם ח"א ע' ערב.

(18) ראה לעיל בפתיחה.

(19) ספר המנהגים ע' 53, וכהכרעת המג"א סתקפ"א סק"ב. והוא מתקנת חז"ל כמבואר ברא"ש סוף ר"ה ("התקינו חכמים שיהו תוקעין בראש חודש אלול בכל שנה ושנה") ובטור סתקפ"א.

(20) ספר המנהגים ע' 53, ועיין לקו"ש חל"ד עמוד 95 ביאור נפלא בפירוש "תוקעים להתלמד".

(21) שבו אין לתקוע אפילו בביתו כדי להתלמד, אלא בחדר סגור. כמבואר בהשלמה לשו"ע אדה"ז לבעל הדברי נחמ"י.

ראה לעיל בפתיחה.

(22) ספר המנהגים ע' 53. וראה סה"מ מלוקט ח"ג ד"ה אני לדודי תשל"ב ס"ט.

(23) סה"מ מלוקט ח"ג ד"ה אני לדודי תשל"ב ס"ט.

(24) אמנם, כיון שמקור תקיעה זו הוא ממנהג בלבד, הרי בדיעבד אין קפידא אם לא

יד. אין צריך לעמוד בשעת התקיעות²⁵. אך מי שיכול בקלות ראוי שישתדל לעמוד²⁶.

טו. זמן התקיעות: זמן התקיעות בחודש אלול הוא לאחר תפילת שחרית²⁷. אם מסיבה כל שהיא לא תקעו לאחר תפילת שחרית – יתקעו לאחר תפילת המנחה²⁸.

טז. גם המתפלל ביחידות²⁹ ישתדל לשמוע תקיעת שופר³⁰.

יז. יש אומרים שאין ראוי לתקוע בלילה בשופר, אפילו בכדי להתלמד³¹.

יח. מבצע שופר: יש לזכות בתקיעת שופר בחודש אלול – הן את החיילים המשרתים בצבא והן את שאר היהודים הנמצאים בכל מקום³². יש להסביר לנוכחים את משמעות תקיעת השופר, שכשם שבהכתרת מלך רגיל תוקעים בשופר כך גם התקיעה בשופר מהווה הכנה לקבלת מלכות הקב"ה על העולם כולו³³.

דייק בכל הפרטים. ראה ריטב"א ר"ה כו, א בנוגע לתקיעת שופר של מוצאי יוהכ"פ. וראה מ"ש ע"ז בשו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' קפג אות ד.

(25) שו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' קפג אות ג.

(26) נטעי גבריאל ר"ה פ"ד ס"ה. וראה רץ כצבי – ירח האיתנים סי' א. וכן הוא מנהג הרבי.

(27) רמ"א סתקפ"א ס"א.

(28) ראה שיחת יום ג' דסליחות תנש"א (התוועדויות תנש"א ח"ד ע' 314).

(29) ראה שו"ע אדה"ז ס"צ סעיפים י, יא, יז.

(30) בציץ אליעזר ח"ב סמ"ח כתב אשר תקנת תק"ש בחודש אלול נתקנה רק בציבור, אכן יש מן הפוסקים (שו"ת שיח יצחק סרס"ד, ועוד) שכתבו שיש ענין שגם היחיד ישמע תק"ש, וכן הוא מנהג הרבי (הובא בנט"ג ר"ה פ"ד הערה יד).

(31) ערוך השולחן סתקפ"א סי"ב. מועד לכל חי סי"א סנ"א. מעבר יבק' עתור ענן הקטורת' פ"ד. אמנם יש שהקילו בכך, ראה קצה המטה סקי"ט. ובא"ז (סק"ב) וא"ר (סק"ג) בסי' תקפא שבפראג נהגו לתקוע בערבית.

(32) וכן שהילדים בבתי הספר ישמעו תקיעת שופר מדי יום – הוראה שנתקבלה ע"י המזכירות, מנ"א תשמ"א.

(33) שיחת ר"ח אלול תשל"ה (שיחות קודש תשל"ה ח"ב ע' 444).

מנהגי חודש אלול

יט. ימי תשובה: הימים אשר מראש חודש אלול ועד יום הכיפורים הינם ימי רחמים ורצון, ומסוגלים לתשובה יותר מכל השנה. על כן צריך כל אדם לפשפש במעשיו, ואם ימצא דברים שצריכים תיקון – ישוב ויתקנם³⁴.

כ. כתיבה וחתימה טובה: מנהג ישראל לברך איש את רעהו בברכת 'כתיבה וחתימה טובה' החל מראש חודש אלול, ונהגו להוסיף גם במכתבים ברכה זו³⁵. ונוהגים להקדים כבר מחמשה עשר באב³⁶.

כא. בדיקת תפילין ומזוזות: אנשי מעשה נוהגים בחודש אלול לבדוק את התפילין והמזוזות שלהם, ואם נמצא בהם דבר הצריך תיקון, יתקנוהו³⁷. ונכון ביותר שכל אחד ישתדל לפרסם זאת בכל מקום שידו מגעת³⁸.

כב. מי שבדק את התפילין או המזוזות בחודשים הסמוכים לחודש אלול, אינו צריך לחזור ולבדוק בחודש זה³⁹.

כג. כמו כן, מי שחושש אשר לא יספיק לבדוק את התפילין והמזוזות בחודש אלול, עקב הביקוש הרב שיש אצל הבודקים והמגיחים – יכול לשולחם לבדיקה גם בימים הסמוכים לחודש אלול, ואין צריך להמתין לחודש אלול דווקא.

כד. הוספה בצדקה: מנהג ישראל להרבות בצדקה בחודש אלול⁴⁰, בכדי שגם מן השמים ינהגו עמנו באופן של צדקה⁴¹.

(34) קצשו"ע סקכ"ח ס"א. השלמה לשו"ע אדה"ז (לבעל הדברי נחמי) סתקפ"א ס"א. וראה המשך בשעה שהקדימו תער"ב ח"א ע' קיט.

(35) באר היטב סתקפ"א סק"י. מט"א סתקפ"א ס"ט.

(36) סה"ש תנש"א ח"ב ע' 770.

(37) מט"א סתקפ"א ס"י. סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 610.

(38) סה"ש תשמ"ח שם.

(39) כן משמע לכאורה בשיחת כ' מנ"א תשל"ד (שיחות קודש תשל"ד ח"ב ע' 378).

(40) א"ר (ריש סי' תקפא) בשם ס' אמרכל. וראה לקו"ת פ' ראה כה, ב.

(41) לקו"ש חל"ד ע' 92.